

Tiina Myllylä, Katri Mäkelä ja Henna Sarajärvi

KDA-TYÖVÄLINEEN PEREHDYTYSOPAS PERHEHOITAJILLE

Dokumentoinnilla laatua ja vaikuttavuutta perhehoitoon

KDA-TYÖVÄLINEEN PEREHDYTYSOPAS PERHEHOITAJILLE

Dokumentoinnilla laatua ja vaikuttavuutta perhehoitoon

Tiina Myllylä, Katri Mäkelä &
Henna Sarajärvi
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma, Sosionomi (AMK)

Tekijät: Tiina Myllylä, Katri Mäkelä & Henna Sarajärvi
Opinnäytetyön nimi: KDA-työvälineen perehdytysopas perhehoitajille –
Dokumentoinnilla laatua ja vaikuttavuutta perhehoitoon.
Työn ohjaajat: Päivi Onkalo & Päivi Tervasoff
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2017 Sivumäärä: 63 + liitteet 1

Opinnäytetyön tavoitteena oli laatia selkeä ja havainnollistava perehdytysopas yksityistä perhehoitoa tarjoavan yrityksen perhehoitajien ja sosiaalityöntekijöiden dokumentoinnissa käytettävän KDA-työvälineen käyttöön. Opinnäytetyön idea lähti Perhehoitokumppanit Suomessa Oy:n (PKS) tarpeesta saada käyttöönsä toimiva perehdytysopas dokumentointiin. Tavoitteena oli perehdytysoppaan kautta parantaa dokumentoinnin laatua ja saada perhehoitajien työ näkyväksi, joka puolestaan todentaa perhehoidon laadukkuutta ja vaikuttavuutta.

Opinnäytetyönä toteutettu perehdytysopas tuotettiin tuotekehitysprosessin vaiheiden mukaisesti. Opinnäytetyö koostuu opinnäytetyön raportista ja KDA-työvälineen (Key Developmental Assets) perehdytysoppaasta. KDA-työvälineen käyttö perustuu lapsen kehitysalueiden tarkasteluun kasvun ja kehityksen tukena sekä dokumentointiin niiden pohjalta.

Perehdytysoppaan haluttiin palvelevan mahdollisimman hyvin käyttäjiään, joten se on tuotettu kumppanuuslähtöisesti yhteistyössä toimeksiantajan kanssa. Opinnäytetyön tietoperustaan on kerätty perehdytysoppaan sisällön suunnittelun kannalta olennainen teoriaperusta. Perehdytysopas on kehitetty ja tuotettu käyttäjälähtöisesti työpajatyöskentelynä PKS:n perhehoitajien kanssa. Avainasemassa tuotekehitystyössä oli perhehoitajien tarjoama asiantuntijuus lasten arjen kuvaamisesta ja tarkastelusta sekä sosiaalityöntekijöiden tarjoama asiantuntijatieto.

Asiasisällöltään perehdytysopas jakautuu KDA-työvälineen taustan, sisällön ja tarkoituksen esittelyyn ja perusteluun, sekä miksi, miten ja mitä dokumentoidaan. Teoriatiedon lisäksi perehdytysoppaassa on useita dokumentointi esimerkkejä KDA-kehitysalueisiin pohjautuen. Opinnäytetyönä tuotettiin tavoitteiden mukaisesti käyttäjälähtöinen, yksinkertainen, selkeä ja havainnollistava perehdytysopas KDA-työvälineen käyttöön. Opinnäytetyö soveltuu jatkotutkimuksen pohjaksi, jolloin voidaan esimerkiksi tutkia KDA-työvälineen perehdytysoppaan hyötyjä ja käyttökokemuksia.

Asiasanat: dokumentointi, lapsen etu, perhehoito, perhehoidon laatu

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services

Authors: Tiina Myllylä, Katri Mäkelä & Henna Sarajärvi
Title of thesis: A user's Guide of KDA-tool for Family Carer. Documentation bringing Quality and Impact to Foster Family.
Supervisors: Päivi Onkalo & Päivi Tervasoff
Term and year when the thesis was submitted: Spring 2017
Number of pages: 63 + 1 appendix page

The aim of the thesis was to construct a clear and demonstrative user guide for KDA-tool (Key Developmental Assets) which is used by foster families and social workers operating under a private company. The idea for the thesis came from a company called Perhehoitokumppanit Suomessa Oy (PKS) and their need for practical guide for documentation. The aim of the user guide is to improve the quality of documentation and to realize the efforts of foster families, which in turn proves the good quality and impact of family care.

The user guide was produced as a product development process. The thesis consists of the report part of the thesis and the user guide of the KDA-tool. The use of the KDA-tool is based on inspection and documentation of different areas of child's development, thus backing growth and development.

The guide was intended to be as practical as possible; thus, it was produced in close collaboration with the client, PKS Oy. The theory part of the thesis consists of theory base essential for planning the content of the guide. The guide itself was constructed and produced with user-oriented approach in workshops with the foster families of PKS Oy. The expertise of the foster families on describing the everyday life of their children as well as the expertise of the social workers was crucial for the product development process.

The user guide is constructed of two parts: first the theoretical introduction and reasoning of the KDA-tool; and second variety of practical documentation examples based on KDA-developmental areas. As a result of this thesis was produced user-orientated, simple, clear and demonstrative guide for KDA-tool. This thesis also serves as a base for further investigations. For example, when estimating the benefits and user experiences of the KDA-tool guide.

Keywords: documentation, the child's advantage, family care, the quality of family care

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	PEREHDYTYSOPAS KDA- TYÖVÄLINEEN KÄYTTÖÖN DOKUMENTOINNISSA.....	8
2.1	Kda- työvälineen perehdytysoppaan toteutuksen lähtökohdat	8
2.2	Opinnäytetyöprosessi ja KDA- työvälineen perehdytysoppaan tarkoitukset ja tavoitteet	9
3	DOKUMENTOINNILLA LAATUA JA VAIKUTTAVUUTTA PERHEHOITON LAPSEN EDUN NÄKÖKULMASTA	12
3.1	Lapsen etu määrittelee lastensuojelun sijoitusprosessia.....	12
3.2	Perhehoito osana lastensuojelun sijaishuoltoa	14
3.3	Perhehoidolla eheyttää sijoitetun lapsen elämään.....	17
3.4	Tiimivanhemmuudella vahvaa tukea perhehoitoon	20
4	LASTENSUOJELUTYÖN DOKUMENTOINTI.....	23
4.1	Hyvän dokumentoinnin lähtökohdat	23
4.2	Dokumentoinnin merkitys perhehoidossa.....	26
4.3	KDA-työväline.....	29
5	KDA-TYÖVÄLINEEN PEREHDYTYSOPPAAN TUOTTAMINEN	32
5.1	KDA- työvälineen perehdytysoppaan ideointi.....	32
5.2	KDA-työvälineen perehdytysoppaan luonnostelu, kehittäminen ja viimeistely	34
6	TUOTEKEHITYSPROSESSIN JA TAVOITTEIDEN ARVIOIMINEN.....	43
6.1	Toimeksiantajan ja perhehoitajien palautteet perehdytysoppaasta....	43
6.2	Itsearviointi KDA-työvälineen tuotekehitysprosessista	45
7	POHDINTA.....	50
	LÄHTEET	56

1 JOHDANTO

Lastensuojelun kaiken toiminnan ensisijainen lähtökohta on aina lapsen edun ja osallisuuden tarkastelu. Kaikilla lapsilla on oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen, ja se on määritelty Yhdistyneiden kansakuntien lapsenoikeuksien yleissopimuksessa, joka on verrattavissa lakiin. (Bardy 2013, 62; Lapsen oikeuksien yleissopimus, viitattu 28.4.2017.) Lastensuojelussa periaatteena on ensisijaisesti, että käytetään avohuollon tukitoimia. Avohuollon toimenpiteiden ollessa riittämättömiä turvaamaan lapsen terve kasvu ja kehitys, lastensuojelulain mukaisesti siirrytään harkitsemaan huostaanoton mahdollisuutta. Mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät, lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon. (Saastamoinen 2010, 22-23; 32; Lastensuojelulaki 417/2007 4§, 40§ 45§.)

Nykyään perhehoito on laitoshoidon nähden ensisijainen lapsen sijaishuollon muoto. Perhehoidossa tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään (Perhehoitolaki 263/2015). Sijoitetut lapset vaativat lähes poikkeuksetta erityistä vanhemmuutta, jolloin perhehoitaja tarvitsee valmiuksia, tietoja ja taitoja vastataksien sijoitetun lapsen tarpeisiin. Perhehoitajat nähdään ensisijaisina vaikuttajina ja keskeisinä toimijoina sijoitettujen lasten elämässä. (Caw & Sebba 2014, 83-87.; Häkkinen & Savolainen 2016, 38, viitattu 28.4.2017; Sariola 2014, 9, viitattu 28.4.2017.)

Lastensuojelutyön eettinen pohdinta ja laadun arviointi ovat tärkeitä, jotta varmistetaan lapsen edun toteutuminen. Lastensuojelussa tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää tuoda esille dokumentoinnilla lastensuojelutyön laadun varmistamiseksi ja kehittämiseksi. (THL 2016c, viitattu 4.12.2016.) Näin ollen dokumentoinnilla tuodaan esille tehtyä työtä nähtäväksi, tarkasteltavaksi, seurattavaksi ja arvioitavaksi. Ilman dokumentointia lastensuojelun työskentelyn päämäärä ja tavoitteet voivat hämärtyä. Dokumentoinnilla turvataan myös asiakkaan ja työntekijän asemaa sekä oikeuksia. (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2006, 9.)

Perhehoitokumppanit Suomessa Oy:n (PKS) käytössä on dokumentointiin tarkoitettu KDA-työväline (Key Developmental Assets). Kirjatessaan perhehoitaja reflektoi omaa toimijuuttaan kasvattajana ja hoivaajana lisäten samalla omaa ymmärtämystään toimintansa vaikutuksesta lapsen terveeseen kasvuun ja kehitykseen ja hänen tarpeidensa täyttämiseen. Säännöllinen dokumentointi auttaa sijaishuollossa olevien lasten huomioivan ja hoivaavan elinympäristön luomisessa, ylläpitämisessä ja kehittämisessä. (PKS 2015, 7-8; Häkälä & Lehmuskoski 2015, 1-2, viitattu 24.4.2017.) Puhuttaessa lastensuojelun laadun parantamisesta ja asiakkaiden jatkuvasti muuttuvista tarpeista, on tultu siihen, että yritykset pyrkivät vastaamaan heidän tarpeisiinsa tuotekehityksellä, josta on tullut merkittävä kilpailukeino myös sosiaalialalla (Jämsä & Manninen 2000, 7-10).

Opinnäytetyönä oli tarkoitus tuottaa KDA-työvälineen perehdytysopas Perhehoitokumppanit Suomessa Oy:n työntekijöiden ja perhehoitajien käyttöön. Tavoitteena oli tuottaa käyttäjälähtöinen perehdytysopas, joka selkiyttää perhehoitajille; mitä kirjataan, miksi kirjataan, miten kirjataan ja milloin kirjataan. Perehdytysoppaan avulla PKS:n perhehoitajien säännöllinen dokumentointi KDA-työvälineen käytön kautta helpottuu ja havainnollistuu. Perehdytysoppaan on tarkoitus jatkossa auttaa myös sosiaalityöntekijöiden raportointia perhehoitoa tilaaviin kuntiin, koska dokumentointi selkiintyy, kun siihen on yhdenmukaiset ohjeet. Perehdytysoppaan on tarkoitus lisäksi toimia sosiaalityöntekijöiden tukena, kun he ohjaavat uusia perhehoitajia KDA-työvälineen käyttöön dokumentoinnissa. Perehdytysoppaan kautta on tarkoitus parantaa dokumentoinnin laatua ja tätä kautta saada perhehoitajien työ näkyväksi, jolloin voidaan todentaa perhehoidon vaikutavuutta ja parantaa sen laadukkuutta.

Opinnäytetyöllä oli myös ammatillisen kehittymisen tavoitteita, jotka rakentuivat sosionomin AMK kompetenssien pohjalta. Opinnäytetyössä oli tavoitteena kehittyä eettisen-, asiakastyön- ja palvelujärjestelmäosaamisen ja tutkimuksellisen kehittämisen- ja innovaatio-osaamisen sekä kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen kompetenssien osalta. Lisäksi oppimistavoitteena opinnäytetyöprosessissa oli kasvattaa asiantuntijuutta lastensuojelun sijaishuollon konseptista ja lastensuojelun dokumentoinnista. (Sosionomi amk kompetenssit 2016, viitattu 17.4.2017.)

2 PEREHDYTYSOPAS KDA- TYÖVÄLINEEN KÄYTTÖÖN DOKUMENTOINNISSA

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi pohtimalla, mikä kohderyhmä kiinnostaa meitä sosiaalialan työkentässä ja päädyimme lastensuojeluun. Opinnäytetyön ensimmäinen vaihe on aiheanalyysin suorittaminen, jolloin tulee pohtia, mitkä asiat kiinnostavat erityisesti alan opinnoissa ja tulevalla työkentällä. Aiheen valinnassa on ensisijaisen tärkeää, että se on motivoiva ja sillä voi syventää omaa asiantuntemustaan. Lisäksi aiheen tulee olla ajankohtainen ja tulevaisuuteen suuntaava ja hyödyksi toimeksiantajalle. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23.) Osalla projektityöryhmän jäsenistä oli kokemusta lastensuojelutyöstä ja kaikkia projektityöryhmän jäseniä kiinnostaa tulevaisuudessa työskentely lastensuojelutyön parissa. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy (PKS) valikoitui yhteistyökumppaniksi, koska yhdellä projektiryhmän jäsenistä oli yhteyksiä kyseisen yrityksen työntekijään.

2.1 Kda- työvälineen perehdytysoppaan toteutuksen lähtökohdat

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa alkoi yhteydenotosta PKS:n sosiaalityöntekijään, jolloin tiedusteltiin mahdollista aihetta ja tilausta opinnäytetyölle. PKS tarjosi mahdollisuuden tehdä perehdytysopas KDA- työvälineen käyttöön. Työtilaus vaikutti kiinnostavalta, koska se toteutettaisiin toiminnallisena opinnäytetyönä ja tuotekehitysprosessina sekä lisäksi sen aihe oli mielenkiintoinen. Tarjottu opinnäytetyön aihe nousi suoraan työelämän tarpeista ja oli ajankohtainen, joten otimme toimeksiannon vastaan. Opinnäytetyön aihe, joka on saatu työelämästä, tukee myös opiskelijan ammatillista kasvua (Vilkkä & Airaksinen 2003, 17).

PKS:n tarve KDA- työvälineen perehdytysoppaan valmistukseen on noussut siitä, että lastensuojelutyö on nykyään enenevässä määrin saatava läpinäkyväksi ja sen laatua ja vaikuttavuutta on kyettävä todentamaan. Lastensuojelussa tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää tuoda esille dokumentoinnilla lastensuojelutyön laadun varmistamiseksi ja kehittämiseksi (THL 2016c, viitattu 17.4.2017). Dokumen-

tointi on lastensuojelutyössä yksi laadunvarmistuksen avaintekijä ja dokumentointi on välttämätöntä, sillä näin tehty työ tallentuu nähtäväksi, tarkasteltavaksi, seurattavaksi ja arvioitavaksi. Ilman dokumentointia lastensuojelun työskentelyn päämäärä ja tavoitteet voivat hämärtyä. Dokumentoinnilla turvataan myös asiakkaan ja työntekijän asemaa sekä oikeuksia. (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2006, 9.)

Tuotekehitysprosessin ensimmäisenä vaiheena on ongelman tai kehittämistarpeen tunnistaminen, jonka jälkeen suoritetaan ideointi ratkaisujen löytymiseksi, tuotteen luonnostelu, kehittäminen ja lopuksi tuotteen viimeistely. Tilaus opinnäytetyölle tuli suoraan PKS:ltä, koska heillä oli noussut kehittämistarve KDA-työvälineen perehdytysoppaalle, josta muodostui lähtökohta opinnäytetyölle. Tuotekehitysprosessin konsepti oli näin ollen perehdytysoppaan laatiminen. (Jämsä & Manninen 2000, 28-33.)

Opinnäytetyöprosessi pitää sisällään eri vaiheita. Ensimmäisenä vaiheena on aiheen valinta, jonka jälkeen siirrytään toteutuksen suunnitteluun, aiheen tietoperustaan perehtymiseen, aineiston keruuseen ja analyysiin. Seuraavia vaiheita kehittämisasioiden ideointi ja arviointi sekä lopullisen opinnäytetyöraportin kirjoittaminen. Tuotteen valmistusprosessi sijoittuu tietoperustaan perehtymisen ja opinnäytetyön raportin kirjoittamisen väliin. Tuotekehitysprosessissa syntyy paranneltu, laajennettu tuote tai uusi tuote (Jämsä & Manninen 2000, 30).

2.2 Opinnäytetyöprosessi ja KDA-työvälineen perehdytysoppaan tarkoitukset ja tavoitteet

Kirjatessaan perhehoitaja reflektoi omaa toimijuuttaan kasvattajana ja hoivaajana lisäten samalla omaa ymmärtämystään toimintansa vaikutuksesta lapsen terveyseen kasvuun ja kehitykseen ja hänen tarpeidensa täyttämiseen. Säännölliset kirjaukset KDA-työvälineen avulla auttavat hoidossa olevien lasten huomioivan ja hoivaavan elinympäristön luomisessa, ylläpitämisessä ja kehittämisessä. (PKS 2015, 7-8; Häkälä & Lehmuskoski 2015, 1-2, viitattu 24.4.2017; Lankila 2010, 19, viitattu 24.4.2017.)

Opinnäytetyönä oli tarkoitus tuottaa KDA-työvälineen perehdytysopas Perhehoitokumppanit Suomessa Oy:n työntekijöiden ja perhehoitajien käyttöön. Tavoitteena oli tuottaa käyttäjälähtöinen perehdytysopas, joka selkiyttää perhehoitajille; mitä kirjataan, miksi kirjataan, miten kirjataan ja milloin kirjataan. Perehdytysoppaan avulla PKS:n perhehoitajien säännöllinen dokumentointi KDA-työvälineen käytön kautta helpottuu ja havainnollistuu. Perehdytysoppaan on jatkossa tarkoitus auttaa myös sosiaalityöntekijöiden raportointia perhehoitoa tilaaviin kuntiin, koska dokumentointi selkiintyy, kun siihen on yhdenmukaiset ohjeet. Perehdytysoppaan on lisäksi tarkoitus toimia sosiaalityöntekijöiden tukena, kun he ohjaavat uusia perhehoitajia KDA-työvälineen käyttöön dokumentoinnissa. Perehdytysoppaan kautta on tarkoitus parantaa dokumentoinnin laatua ja tätä kautta saada perhehoitajien työ näkyväksi, jolloin voidaan todentaa perhehoidon vaikutavuutta ja parantaa sen laadukkuutta.

Opinnäytetyöllä oli myös ammatillisen kehittymisen tavoitteita, jotka rakentuivat sosionomin AMK kompetenssien pohjalta. Opinnäytetyössä oli tavoitteena kehittyä eettisen-, asiakastyön- ja palvelujärjestelmäosaamisen ja tutkimuksellisen kehittämisen- ja innovaatio-osaamisen sekä kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen kompetenssien osalta. Lisäksi oppimistavoitteena opinnäytetyöprosessissa oli kasvattaa asiantuntijuutta lastensuojelun sijaishuollon konseptista ja lastensuojelun dokumentoinnista. (Sosionomi amk kompetenssit 2016, viitattu 17.4.2017.)

Koska opinnäytetyön tuotos oli perehdytysopas KDA-työvälineen käyttöön kirjauksessa, eettinen tarkastelu dokumentoinnin näkökulmasta oli tärkeää. KDA-työvälineen avulla perhehoitajat kirjaavat perhehoidossa olevien lapsien kehitykseen liittyviä asioita, jotka ovat ulkopuolisilta salassa pidettäviä tietoja, joten kirjausmenetelmän eettinen tarkastelu on huomioitava. Eettinen tarkastelu oli tärkeää myös sen vuoksi, että täysi-ikäiseksi tultuaan lapsella on oikeus saada omat dokumentit itselleen. Kirjauksia tehdessä perhehoitaja joutuu tarkastelemaan omia arvojaan, moraaliaan ja eettisiä kysymyksiä, jotta hän voi toteuttaa dokumentointia lapsen edun näkökulmasta voimavaralähtöisesti. KDA-perehdy-

tysopas tulee hyödyttämään palveluketjun eteenpäin viemistä, kun sosiaalityöntekijät raportoivat perhehoitajien dokumentoinnin pohjalta perhehoitopalvelun tilaajille.

Omat lyhyen aikavälin oppimistavoitteemme oli sisäistää KDA-työvälineen sisältö, ja se miten sitä voi hyödyntää parhaiten. Välittömänä oppimistavoitteenamme oli myös oppia tekemään toiminnallinen opinnäytetyö ja siihen liittyvä tuotekehitysprosessi. Pitkän aikavälin tavoitteemme oli oppia tekemään tutkimustyötä ja projektia, jossa tuotetaan produktio. Uskomme, että opinnäytetyön tekemisestä ja siitä syntyneistä tiedoista ja taidoista on meille hyötyä tulevassa sosionomin työssämme.

Aikataulujen ja työmäärän vuoksi opinnäytetyö rajattiin KDA- työvälineen perehdytysoppaan valmistamiseen. KDA-työvälineen perehdytysoppaasta tässä opinnäytetyöprojektissa ei tulla keräämään käyttökokemuspalautteita varsinaiselta oppaan kohderyhmältä eli perhehoitajilta, sillä se olisi liian laaja kokonaisuus toteuttaa opinnäytetyönä yhdessä perehdytysoppaan valmistuksen yhteydessä. KDA- työvälineen perehdytysoppaan laadun varmistamiseksi tullaan pyytämään palaute PKS:n sosiaalityöntekijöiltä ja mahdollisesti muutamilta perhehoitajilta.

3 DOKUMENTOINNILLA LAATUA JA VAIKUTTAVUUTTA PERHEHOITOON LAPSEN EDUN NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyön ja tuotekehitysprosessin kannalta yksi keskeisimmistä asioista on tietoperustan laadinta, johon koko prosessi pohjautuu. Sosiaali- ja terveysalalla osaamiseen liittyy keskeisesti kyky soveltaa tutkittua tietoa käytäntöön ja perustella näkemyksiä ja toimintaa tutkittuun tietoon pohjautuen (Jämsä & Manninen 2000, 23-24). Opinnäytetyönä tuotettu perehdytysopas KDA- työvälineen käyttöön kytkeytyy olennaisesti lastensuojelun perhehoitoon ja sen laadun parantamiseen dokumentoinnin avulla. Tämän vuoksi tietoperusta rakentuu lastensuojelun perhehoidon sijoitusta määrittelevään ja ohjeistavaan teorial tietoon. Lisäksi tietoperustassa perehdytään lastensuojelussa tehtävän dokumentoinnin määrittelyyn perhehoidon laadun ja vaikuttavuuden toteutumisen kannalta. Perhehoitoa määrittävän teorial tiedon sisäistäminen on tärkeää, jotta sen dokumentointia voidaan suorittaa tarkoituksenmukaisesti. Dokumentoinnin kannalta on muun muassa tärkeää ymmärtää, mitä lapsen normaaliin kasvuun ja kehitykseen kuuluu, sekä millaisia haasteita sijoitetun lapsen kasvatuksessa voi olla. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy käyttää KDA- työvälinettä taatakseen perhehoitonsa laadukkuuden, joten tietoperustassa on avattu KDA- työvälineen sisältö ja teorial perusta.

3.1 Lapsen etu määrittelee lastensuojelun sijoitusprosessia

Lastensuojelun sijoitus perustuu aina lapsen edun määrittelyyn. Lapsen etu ja siitä puhuminen on keskeisessä osassa lapsen elinympäristöä tarkasteltaessa ja viitattaessa lapsista huolehtimiseen. Lapsen etu käsitteen rinnalla viitataan usein lasten oikeuksiin, lasten osallisuuteen, lasten tarpeisiin ja näkökulmiin. Lapsen etu on yksi nykylastensuojelun ydinkäsitteitä ja sen pohjalta perustellaan päätöksiä, suunnitelmia ja erilaisia ratkaisuja. Lastensuojelussa tulee ottaa huomioon erityisesti lapsen etuun liittyvät näkökulmat, jotka ovat vanhempien ensisijainen

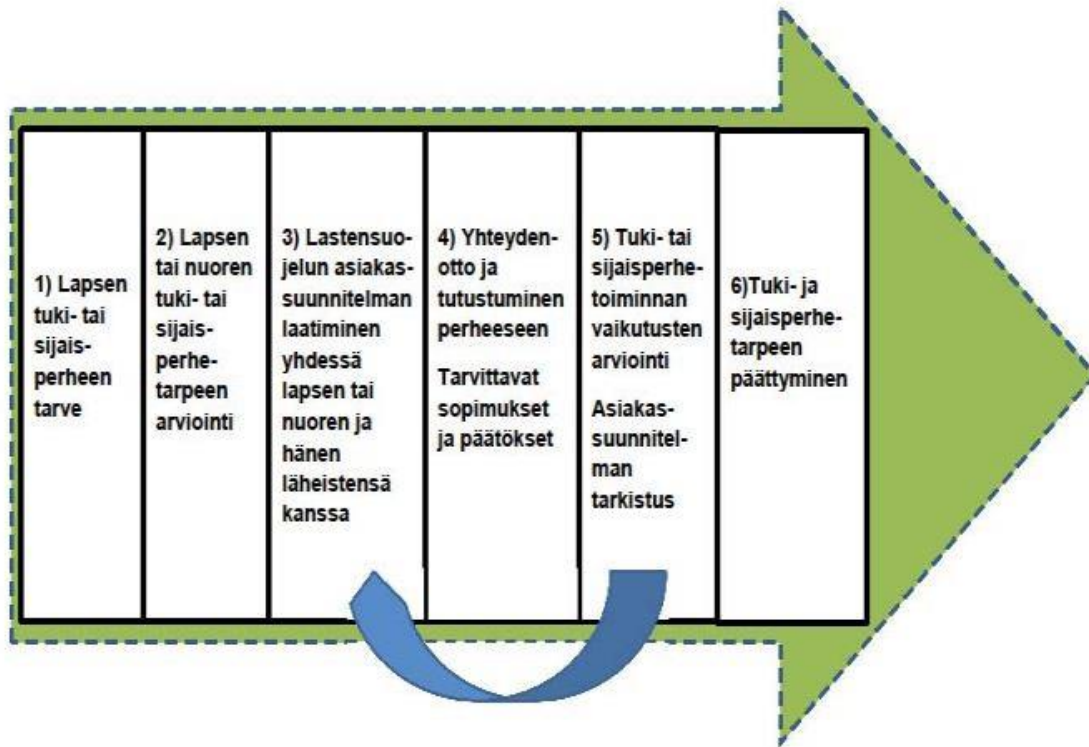
kasvatusvastuu, kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kasvun ja kehityksen edistäminen sekä perheiden jälleenyhdistäminen. (Pösö 2012, 75-76; Heinonen 2016, 243-244.)

Lastensuojelulakiin on kirjattuna lapsen edun elementit. Lain mukaan lapsen etu merkitsee, että lapsen tulisi saada tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Lapsen tulee saada mahdollisuus ymmärrykseen ja hellyyteen sekä iän ja kehitystason mukaiseen valvontaan ja huolenpitoon. Lapsen etu on, että hän saa kannustusta ja voi toteuttaa itseään sekä saa kouluttautua. Lapsen edun mukaisesti lapselle kuuluu turvallinen kasvuympäristö sekä fyysinen ja henkinen koskemattomuus. Lapsen edun mukaista on, että hänellä on oikeus itsenäistymiseen ja kasvamiseen vastuullisuuteen sekä mahdollisuuteen osallistumiseen itseään koskevissa asioissa. Lapsen etuun sisältyy lisäksi kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen. (Pösö 2012, 75-76; Lastensuojelulaki 417/2007 4§.)

Lastensuojelussa periaatteena on ensisijaisesti, että käytetään avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Avohuollon toimenpiteiden ollessa riittämättömiä turvaamaan lapsen terve kasvu ja kehitys, lastensuojelulain mukaisesti siirytään harkitsemaan huostaanoton mahdollisuutta. Lastensuojelulaissa säädetään huostaanoton perusteista ja edellytyksistä. Huostaanoton perusteina voi olla lapsen epäsuotuisat kasvuolosuhteet tai lapsen oma epäedullinen käyttäytyminen, jotka uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä, kasvua ja kehitystä. Mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät ja sijoitus on lapsen edun mukaista, lapsi voidaan sijoittaa pitkäaikaisesti sijaishuoltoon. Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi. Huostaanoton tavoitteena on aina perheen jälleen yhdistäminen. Perhettä ei tule kuitenkaan yhdistää vastoin lapsen etua. (Saastamoinen 2010, 22-23,32; Lastensuojelulaki 417/2007 4§, 40§, 45§.)

Lastensuojelun sijoitus on luonteeltaan prosessimainen, jota on kuvattu kuviossa 1. Sijoitus jakautuu eri vaiheisiin, joita ovat sijoitus-, kasvatus- ja hoito sekä jälkihuoltovaihe. Sijoitusvaiheeseen kuuluu, että etsitään sijaishuoltoa tarvitsevalle lapselle sijoituspaikka ja valmistellaan sijoitusta. Hoito- ja kasvatusvaihe sisältää

lapsen varsinaisen hoivan järjestämisen sijaishoitopaikassa ja jälkihuoltovaiheessa lapsi joko palautetaan syntymäkotiinsa tai uuteen sijoituspaikkaan, jos sijoitus keskeytyy. Jälkihuoltovaiheeksi kutsutaan vaihetta, kun nuori itsenäistyy ja siirtyy pois sijaishuoltopaikasta. (Pitkänen 2011, 12, viitattu 5.12.2016.)

KUVIO 1. Perhehoidon sijoitusprosessi (Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikkö 2016, 10, viitattu 18.12.2016)

3.2 Perhehoito osana lastensuojelun sijaishuoltoa

Perhehoidolla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain mukaan lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa, jos lapsen kasvatusta ja tarkoituksenmukaista huolenpitoa ei voida järjestää hänen omassa kodissaan. Perhehoidossa tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Perhehoitoa tarjotaan yksityiskodeissa toimeksiantosopimuksella sekä ammatillisissa perhekodeissa ammatillisen henkilökunnan tarjoamana. (Saastamoinen 2010, 7-8; Perhehoitolaki 263/2015.)

Nykyään perhehoito on laitoshoidon nähdessä ensisijainen lapsen sijaishuollon muoto (THL 2015a, viitattu 20.10.2016; Häkälä & Lehmuskoski 2015, viitattu 4.12.2016; Sariola 2014, viitattu 5.12.2016). Sijoituspaikka valitaan lapsen tarpeiden mukaan. Sijoituspaikkoja ovat sijaisperheen lisäksi ammatillinen perhekoti, lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit, joissa on koulutettu, ammattitaitoinen henkilökunta (Saastamoinen 2010, 7.; Kallio Peruspalvelukuntayhtymä 2014, viitattu 10.11.2016.)

Perhehoitolain mukaan sijaiskodilla tarkoitetaan toimeksiantosopimuksen tehneen perhehoitajan omassa kodissaan antamaa lapsen hoitoa, kasvatusta ja huolenpitoa, silloin kun lapsi ja perhehoitaja asuvat yhteisessä kodissa. Sijaiskodin on tarkoituksena antaa lapselle mahdollisimman kodinomainen hoito ja kasvatus. (Saastamoinen 2010, 9; Häkälä & Lehmuskoski 2015, viitattu 4.12.2016.)

Sijaiskodin ja sen perhehoitajien tehtävänä on tarjota lapselle turvallinen ja vakaa perheympäristö, kun lapsen kohdalla on päädytty huostaanottoon tai lapsi on sijoitettuna avohuollon tukitoimena. Tällä tarkoitetaan aivan tavallista arkea ja perhe-elämää. Arjen sujuvuuden lisäksi sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on monia erityistarpeita, joissa he tarvitsevat myös perhehoitajalta apua ja tukea sekä yhteistyötä eri ammattilaisten kanssa. Yksi perhehoitajan tehtävä on myös auttaa jokaista hoidossaan olevaa lasta säilyttämään yhteys omaan perheeseensä ja muihin hänelle läheisiin ihmisiin. Perhehoitaja tarvitsee onnistuakseen tehtävässään hyviä yhteistyötaitoja. (PKS 2016d, viitattu 10.11.2016; Perhehoitolaki 263/2015.)

Perhehoitajan tulee käydä sijaisvanhemman tehtävän edellyttämä ennakkovalmennus, mutta perhehoitajalta ei edellytetä ammatillista koulutusta (Perhehoitolaki 263/2015 6 §). Sijais- ja adoptiovanhemmille on olemassa PRIDE-ennakkovalmennus (P=parents, R=resources, I=information, D=development, E=education), joka tapahtuu ryhmämuotoisena koulutuksena. PRIDE-valmennus on rakennettu sijoitetun lapsen tarpeiden näkökulmasta ja ensiarvoisen tärkeänä ohjelmassa pidetään sitä, että jokaisella lapsella on oikeus perheeseen ja perheellä oikeus valmennukseen ja tukeen. PRIDE korostaa myös tiimityöskentelyä lapsen

tarpeiden huomioimiseksi. PRIDE- valmennuksen aikana saa tietoa sijaisvanhemmuudesta. (Pesäpuu ry 2010, viitattu 20.10.2016; Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 121-126.)

Sijaisvanhempina toimivat perheet ovat usein tavallisia perheitä, mutta perheeseen tulevia lapsia ei voi pitää tavanomaisina lapsina. Sijoitetut lapset vaativat lähes poikkeuksetta erityistä vanhemmuutta. (Häkkinen & Savolainen 2016, 38, viitattu 5.12.2016.) Samalla kun perhehoitajilta toivotaan ”tavallista” vanhemmuutta, toivotaan heiltä enenevässä määrin myös ammatillisuutta (Ketola 2008, 59). Perhehoitajat nähdään ensisijaisina vaikuttajina, aktiivisina ja keskeisinä toimijoina sekä muutoksen tuojina elämäkokemustensa vaurioittamien sijoitettujen lasten elämässä (Caw & Sebba 2014, 83-87.; Sariola 2014, 9, viitattu 5.12.2016).

Perhehoidossa lapsen yksilölliset tarpeet ovat etusijalla. Perhehoitaja tarvitsee valmiuksia, tietoja ja taitoja vastata lapsen tarpeisiin. Perhehoitajalla tulee olla valmius suojella ja hoivata lasta, tukea ja ohjata lasta hänen kehityksessään sekä ottaa huomioon mahdolliset kehitykselliset viiveet. Perhehoitajalla tulee olla vuorovaikutuksellisia taitoja tukea lapsen suhteita syntymävanhempiansa ja muihin läheisiin ihmissuhteisiin. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 130-131.)

Perhehoitajan tehtävässä sijaisvanhempi toteuttaa niin sanottua jaettua vanhemmuutta lapsen biologisten vanhempien kanssa. Perhehoitajalla tulee olla kyky sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena. Sitoutuminen lapseen voi olla elinikäinen taival, mutta perhehoitajalla tulee olla taito myös luopumiseen, jos lapsi palaa biologiseen perheeseensä tai siirtyy uuteen sijoituspaikkaan. Perhehoitajuuteen kuuluu valmiutena myös taito tehdä yhteistyötä lapsen asioissa viranomaistahojen kanssa. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 130-131.) Perhehoitajalta vaaditaan myös kykyä, taitoa ja tahtoa ottaa selvää asioista, ratkaista lapsen ongelmia ja olla luovuttamatta helpolla. (Sariola 2014, 55, viitattu 6.12.2016).

Perhehoitajina toimiminen on usein vaativaa, joten heidän tukeminen on erittäin tärkeää jaksamisen ja osaamisen edistämisen kannalta. Tuen tarve tulee selvit-

tää mahdollisimman kattavasti ja panostaa tukemiseen. Oikein rakennetut ja kohdennetut perhehoitajien tukimuodot hyödyntävät ensisijaisesti myös perhehoitoon sijoitettua lasta ja parantavat perhehoidon laatua. (THL 2016a, viitattu 10.11.2016.) Perhehoitajien saamasta tuesta kerromme tarkemmin Tiimivanhemmuudella vahvaa tukea perhehoitoon luvussa.

3.3 Perhehoidolla eheyttä sijoitetun lapsen elämään

Lapsen luonnollinen kasvuympäristö on koti. Perheen kautta lapsi saa syntymästään alkaen käsityksen siitä, keitä olemme, mihin kuulumme ja keihin liitymme. Vanhempiinsa kiintyminen luo pohjan lapsen itseluottamuksen kehittymiselle ja kyvyille luottaa muihin ihmisiin, jolloin puhutaan kiintymyssuhteesta. Perheen kulttuuri välittää lapselle yhteiskunnan arvoja, luo kulttuuri-identiteetin perustan ja siirtää tietoa sukupolvelta toiselle. (THL 2015b, viitattu 7.11.2016.)

Ihminen alkaa elämänsä ensipäivistä aktiivisesti luoda järjestystä häntä ympäröivään maailmaan, jolloin puhutaan kiintymyssuhteen kehittymisestä. Kiintymyssuhteen organisoivana tekijänä on vaara ja vaaroilta suojaaminen. Lapsi ei selviä ja kehity ilman hoivaa ja vuorovaikutuskokemuksia. Vuorovaikutuskokemuksista rakentuu mieleen sisäistettyjä työmalleja, psyykkisiä rakenteita, jotka alkavat ohjata ihmisen toimintaa ja reaktioita. Lapset pystyvät jo varhain muodostamaan kiintymyssuhteita useampaan aikuiseen. Kiintymyssuhde äitiin on kuitenkin ensisijaisessa merkityksessä. (Sinkkonen & Korhonen, 2015, 38-39, 42.) Äiti – lapsisuhteen pitkäaikaiset katkeamat kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana painavat luonteenomaisen leimansa lapsen persoonallisuuteen. (Hirn 2015, 13, viitattu 14.11.2016).

Lapsi voi kiintyä joko turvallisesti tai turvattomasti. Turvattomia kiintymyssuhdemalleja ovat välttelevä, ristiriitainen ja jäsentymätön kiintymyssuhde. Varhaiset kiintymyssuhdemallit ovat yhteydessä sosiaaliseen kyvykkyyteen, tunteiden säätelyyn, kognitiiviseen kehitykseen sekä käsitykseen itsestä ja muista. Kun lapsi kiintyy turvattomasti, voidaan puhua kiintymyssuhdehäiriöstä. Usein sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla voi esiintyä eri asteisia kiintymyssuhdehäiriöitä, mikäli

lapsella ei ole kokemuksia riittävästä ja hyvästä hoivasta. Sijoitetun lapsen kiintymyssuhteen muodostuminen ja korjaaminen on mahdollista sijaishuollossa. Kiintymyssuhteen muodostumiseen vaikuttaa usein lapsen ikä ja aikaisemmat kokemukset. Toistuvat katkokset ihmissuhteissa taas ovat riski lapsen vaurioitumiselle. (Hirn 2015, 12-15, viitattu 14.11.2016; THL 2015c, viitattu 18.12.2016; Tuovila 2008, 30-38.)

Kun tavallinen perhe ryhtyy sijaisperheeksi, muuttuu perheen dynamiikka ja arki kokonaisvaltaisesti. Sijoitetun lapsen erityiset tarpeet, aikuisen tarvitsevuus ja aikuiseen takertuminen saattavat yllättää sijaisperheeksi ryhtyvän perheen ja tehdä arjesta haasteellista. Sijoitetulla lapsella voi olla pohjaton hellyyden nälkä ja valtava aikuisen kaipuu, joita voi olla vaikea ottaa vastaan. Sijoitettu lapsi vie virtaa koko perheestä ja aiheuttaa haasteita sijaisperheen sisäisiin suhteisiin, kuten parisuhteeseen, biologisten lasten ja sijaislasten välisiin suhteisiin ja molempien lasten suhteissa perheen aikuisiin. (Valkonen 2008, 105-106; Sariola 2014, 58, viitattu 6.12.2016.)

Sijaishuollossa olevat lapset saattavat aikaisempien kokemustensa takia ilmaista tunteitaan vaikean ja haastavan käyttäytymisen kautta. Toiset saattavat saada kiukunpuuskia, voivat vahingoittavat itseään tai muita tai vaikka torjua hoitajan vuorovaikutuksen. Toiset taas saattavat pysytellä omissa oloissaan, sulkeutua tai olla takertuvia ja käyttäytyä ikäistään nuoremman tavoin. Edellä mainitut käytöksen piirteet saattavat johtua siitä, että lapsi on joutunut kokemaan nuoreen ikäänsä nähden paljon asioita, jotka eivät lapselle kuuluisi. Käytöksellään lapsi oirehtii usein myös huostaanoton kriisiä. (PKS 2016e, viitattu 10.11.2016; Sariola 2014, 50-54, viitattu 18.12.2016; Tuovila 2008, 39-44.)

Sijoitetun lapsen elämäkokemukset tuovat perhehoitajien arkeen usein haasteita ja tarvitaan erityisen vanhemmuuden taitoja ja tukea myös ulkopuolelta. Sijoitetut lapset tarvitsevat usein enemmän rutiineja, säännöllisyyttä ja pysyvyyttä elämäänsä vaikeiden kokemustensa vuoksi. Monet sijoitetut lapset eivät kestä paljon virikkeitä ja ovat rauhattomia. Vastakohtaisesti osa lapsista saattaa vetäytyä kuoreensa ja heihin on vaikea luoda kontaktia. Osa sijoitetuista lapsista puo-

lestaan taas on perhehoitajaan ripustautuvia. Huomattavaa on, että useat sijoitetut lapset ovat kykenemättömiä myös iloitsemaan heille tarjotuista elämyksistä tai hyvästä. Itsetunnon ongelmat, itsensä syyttely menneistä tapahtumista ja alhainen epäonnistumisten sietokyky ovat usein myös tyypillisiä ongelmakohtia sijoitetun lapsen hoitamisessa. Sijoitetun lapsen käytökseen liittyvistä haasteista suurin on ehkä rajojen puuttuminen ja jatkuva rajojen testaaminen. Perhehoitajalla on jatkuva työ asettaa lapselle riittävän tiukat, mutta sopivan joustavat rajat tasapainon löytymiseksi. (Sariola 2014, 50-51, viitattu 6.12.2016; Tuovila 2008, 39-45.)

Sijoitetun lapsen kohdalla varhainen kiintymyssuhdehistoria voi olla epäonnistunut ja näin ollen lapsen on vaikea ymmärtää, että häntä rakastetaan pyyteettömästi. Lapsi saattaa koetella voimakkaasti perhehoitajansa tarjoamaa rakkautta, kestävyyttä ja kiintymyksen määrää tekemällä sitä joko tietoisesti tai tiedostamattomasti. Kiintymyssuhdetta on mahdollista eheyttää, mutta perhehoitajan on tuskin koskaan mahdollista kokonaan ”korjata” sijoitettua lasta. Sijoitetun lapsen hoivaamiseen ja eheyttämiseen perhehoitajalta vaaditaan runsaasti kärsivällisyyttä. Todistettua kuitenkin on, että sijaislapsilla on kykyä kiinnittyä ja kiintyä sijaisperheeseen ja perhehoitajilla on mahdollista saada siitä voimaantumista tehtävänsä. (Sariola 2014, 52, 63, viitattu 6.12.2016; Tuovila 2008, 62-65.)

Lapsen kiintymyssuhteen korjaamisen kannalta perhesijoituksen on todettu olevan laitossijoitusta parempi vaihtoehto. Perhesijoitus mahdollistaa perheenjäsenyyden, pysyvät ihmissuhteet sekä elinympäristön, jossa voi osallistua tavallisiin arjen asioihin. (Hirn 2015, 18, viitattu 14.11.2016; Ketola 2008, 22.) Perhehoito tarjoaa lapselle turvallisia ja pysyviä vuorovaikutussuhteita. Perhehoidon mahdollistama hoivaava ympäristö tarjoaa lapselle kiintymyssuhdetta korjaavan kokemuksen. Pysyvä ihmissuhde mahdollistaa sen, että vuorovaikutuksen ja tunnesuhteen avulla lapsen vaurioitunutta mieltä ja kehitystä voidaan myöhemmin korjata. Perhehoitajalle kiintymyssuhteen korjaaminen ei ole helppo tehtävä, vaan usein haastava ja pitkäaikainen prosessi. (Hirn 2015, 3, viitattu 14.11.2016; Tuovila 2008, 45.)

3.4 Tiimivanhemmuudella vahvaa tukea perhehoitoon

On osoitettu, että perhehoidon ja sijoituksen onnistumista edistävät vahva ammatillinen tuki sijaisperheelle, sijaisperheen avoimuus erilaisuutta kohtaan, sijaisperheen tasapainoiset ja hyvät sisäiset suhteet, riittävän taloudellisen tuen antaminen sijaisperheelle sekä sijaisvanhempien riittävän hyvät valmiudet kasvattajan rooliin. Riittävän hyvän kasvattajan ominaisuuksia ovat sensitiivisyys lapsen tarpeille ja yhteistyökykyisyys lapsen biologisten vanhempien, sukulaisten ja sijoittajatahon viranomaisten kanssa. Riittävän hyvä sijaisvanhempi kykenee tuottamaan tietoa lapsen kehittymisestä ja pystyy avoimesti refleктоimaan sijaisvanhemman tehtävässä onnistumistaan, sekä kykenee antamaan positiivista palautetta lapsen kehittymisestä. Sijaisvanhempien kyvykkyys vanhempina toimimiseen määrittyy heidän tietojen, taitojen ja arvojen kautta. (Caw & Sebba 2014, 54; Ketola 2008, 58; Tervonen-Arnkil 2008, 157-160.)

Perhehoitajan tuki jakautuu neljään osa-alueeseen: taloudelliseen, tiedolliseen, emotionaaliseen ja käytännön/arjen apuun. Perhehoidon aikana tarvittavan tuen järjestämiseksi perhehoitajalle on nimettävä jokaista hoidettavaa varten vastuussa oleva sosiaalityöntekijä. Perhehoitajalle on järjestettävä riittävä mahdollisuus saada tukea ja tavata vastuutyöntekijää. Perhehoitajan tuki määräytyy pitkälle hoidettavan lapsen tai nuoren tarpeista käsin, mikä korostaa asiakas-, hoito- ja palvelusuunnitelman merkitystä. Lakisääteisesti on määrätty, että perhehoitajan kuuluu saada työnohjausta. (Perhehoitolaki 263/2015 15 §; Tervonen-Arnkil 2008, 157-160; THL 2016a, viitattu 10.11.2016.)

Sijaishuoltoon sijoitetun lapsen kohdalla puhutaan usein jaetusta vanhemmuudesta. Jaettu vanhemmuus tarkoittaa sitä, että lapsen biologiset vanhemmat, lapsen sijaisvanhemmat ja sijoittaja tahon sosiaalityöntekijä tukevat toisiaan ja toteuttavat lapsen vanhemmuutta yhdessä. Käytännössä lapsen biologiset vanhemmat toteuttavat psykologista vanhemmuutta ja sijaisvanhemmat sosiaalista vanhemmuutta, eli sijaisvanhempien ei ole tarkoitus kokonaan korvata alkuperäistä biologista vanhemmuutta. Sosiaalityöntekijällä on oikeudellinen ja päätöksentekoko vastuu jaetussa vanhemmuudessa. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on myös tukea tiedollisesti sijaisperhettä. Jaetun vanhemmuuden onnistumisen

edellytyksenä on, että lapsen biologiset vanhemmat hyväksyvät lapsensa sijoituksen. Suomessa sijaisperheille annettava PRIDE- valmennus riittää siihen saakka, kunnes lapsi sijoitetaan perheeseen, eli se antaa valmiudet sijaisvanhemmuuteen. Sijoituksen alettua sijaisperhe tarvitsee vahvaa tukea erityisesti sijoittavalta sosiaalityöntekijältä. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 142; Lankila 2010, 26-27, viitattu 6.12.2016.)

Lapsen sijoitukseen sopeutumiseen vaikuttaa suuresti se, kuinka lasta siirtymässä tuetaan ja suojellaan mahdollisilta aikuisten ristiriidoilta. Sijoituksen onnistumisen kannalta olisi tärkeää, että lapsen biologiset vanhemmat viestivät lapselleen pitävänsä häntä edelleen tärkeänä heille ja etteivät he ole hylänneet lasta. Biologisten vanhempien tulisi myös viestiä lapselleen, että lapsella on lupa kiintyä myös sijaisvanhempoihinsa. Lapsen ja biologisen vanhemman välistä yhteyttä tulee ylläpitää sijoitusprosessin kuluessa. Jaettuun vanhemmuuteen kuuluukin olennaisena ja tärkeänä osana biologisen vanhemmuuden tukeminen, johon tulee osallistua yhtä lailla lapsen sijaiskasvattajien, lastensuojeluviranomaisten kuin muidenkin tapaukseen liittyvien tuki- ja hoitoverkoston toimijoiden. (Lankila 2010, 27, viitattu 6.12.2016; Hirn 2015, 9-10, viitattu 18.12.2016.)

Suomessa tulisi siirtyä enenevässä määrin malliin, jossa perhehoitoon sijoitetulle lapselle ja perhehoitajille tarjotaan enemmän tukea. Vahvan tuen tarjoamisessa PKS on yksi edelläkävijä Suomessa ja heillä on käytössään Iso-Britanniassa luotu perhehoidon vahvan tuen malli. Vahvasti tuetun perhehoidon malli sisältää mm. seuraavia toimintatapoja: ympärivuorokautisen mahdollisuuden tavoittaa tuen tarjoaja, perheelle nimetty perheterapeutti ja sosiaalityöntekijä antavat tukea perheelle viikoittain, perhehoitajat saavat työnohjausta ja perhehoitajat saavat täydennyskoulutusta. Sosiaalityöntekijä ja perhehoitaja voivat tarkastella sijoitetun lapsen kasvua ja kehitystä KDA- työvälineellä tehtyjen kirjausten pohjalta, jolloin voidaan tunnistaa muun muassa tuen tarpeet lapselle ja häntä hoitavalle perhehoitajalle. Vahvasti tuettu perhehoidon malli tukee sijoitettuja lapsia ja perhehoitajia taloudellisesti, tiedollisesti, emotionaalisesti ja käytännönläheisesti jatkuvasti perheen arjessa. Sosiaalityöntekijällä on suuri rooli tuen organisoinnin ja mahdollistamisen kanssa. Perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa yhteistyö mahdollistuu team parenting, eli tiimivanhemmuus tapaamisten muodossa. Vahvasti

tuetulla perhehoidolla saadaan myös kustannussäästöjä, koska esimerkiksi lapsia voidaan hoitaa perheissä, vaikka heillä olisi vaativampiakin ongelmia, sillä perheet saavat jatkuvan ja vahvan tuen. (Caw & Sebba 2014, 54-95; Ketola 2008, 59-60, 142; Tervonen- Arnkil 2008, 157-160.)

PKS on Suomessa edelläkävijänä ottanut käyttöön yhtenä perhehoidon vahvan tuen mallina vanhempi-lapsi sijoituksen. Tässä mallissa toinen tai molemmat vanhemmista sijoitetaan sijaisperheeseen yhdessä lapsensa kanssa vanhemmuuden tukemiseksi. Suomessa on tavallisesti sijoitettu vanhemmat lapsineen laitospäristöön vanhemmuuden arvioimiseksi ja tukemiseksi. Sijaisperheen etu laitokseen verrattuna on, että se tarjoaa kodinomaisen ympäristön kuntoutukseen osana tavallisen perheen arkea, jolloin sijoitetulle perheelle tarjoutuu turvallinen perhemalli. (Kantola 2016, 5.)

4 LASTENSUOJELUTYÖN DOKUMENTOINTI

Opinnäytetyönä toteutettu KDA- työvälineen perehdytysopas on ohjeistus perhehoidon dokumentointiin, joten ohessa on avattu lastensuojelun perhehoidon dokumentoinnin taustalla vaikuttavia teoreettisia ja lainsäädännöllisiä asioita. KDA-työvälineellä dokumentointi on yksi tapa toteuttaa PKS:n tiimivanhemmuus mallia, jossa perhehoitaja saa vahvaa tukea kasvatus-, hoiva-, ja huolenpito tehtävässään. Viimevuosina kirjaamisen eettistä merkitystä on alettu korostamaan muun muassa perhehoidossa. Dokumentoinnissa on merkityksellistä jatkuva eettinen reflektointi, jonka avulla voidaan edistää lapsen tarpeisiin vastaamista ja varmistaa lapsen edun toteutuminen. Perhehoidolla on erityinen suhde etiikkaan ja ihmisoikeuksiin. Sosiaalialan työn lähtökohtana on hyvän tekeminen, ihmisten auttaminen, puutteen ja kärsimyksen vähentäminen, muutos ja kehitys. Sosiaalialan työssä dokumentointiin liittyy valta ja mahdollisuus vaikuttaa asiakkaan elämään, jolloin eettisyyden vaatimus korostuu. (Talentia 2013, viitattu 1.12.2016; Häkälä & Lehmuskoski 2015, 53, viitattu 1.12.2016.)

4.1 Hyvän dokumentoinnin lähtökohdat

KDA- työvälineellä suoritettava dokumentointi on osa lastensuojelutyön virallista dokumentointia, sillä täysi-ikäiseksi tullessaan sijoitettu lapsi tulee saamaan kaikki itseään koskevat dokumentit sijoituksensa ajalta. Tämän vuoksi myös KDA- työvälineellä suoritettut kirjaukset tulee tehdä tiettyjen lainalaisuuksien ja ohjeistuksien pohjalta. (PKS 2015, 7-8.)

Lastensuojelutyössä dokumentointi on välttämätöntä, koska tehty työ tallentuu näin yhteisesti nähtäväksi ja tarkasteltavaksi. Dokumentoimalla työ saadaan näkyväksi ja voidaankin todeta, että sitä mitä ei ole kirjattu, ei ole myöskään tehty. Jos asiakastyötä ei kirjata näkyviin, lastensuojelun tukitoimien toimivuutta on hankala seurata ja arvioida. Tällöin lastensuojelun työskentelyn päämäärä ja tavoitteet voivat hämärtyä ja toiminta muuttua epäloogiseksi ja kokeilevaksi. Las-

tensuojelun työn dokumentointia määrittävät lait. Dokumentoinnilla turvataan asiakkaan ja työntekijän asemaa sekä oikeuksia. (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2006, 9; Isomäki 2015, 16, viitattu 18.12.2016.)

Kirjoittaminen asiakastyössä on aina valintojen tekemistä, sillä kaikkea havaittua tai keskustelussa ilmi tullutta ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan tallentaa asiakirjoihin. Kirjoittajan valintojen tekeminen sisältää aina myös vallankäytön mahdollisuuden, sillä samalla kun kirjoittaja päättää tuoda esiin jonkin näkökulman, hän voi joutua rajaamaan jotain pois. Asiakirjakirjoittamisen rajallisuus johdattaa kirjoittajan tiedonmuodostamisen prosessissa myös eettisten kysymysten äärelle, eli millä tavoin asiakkaan tilanteesta voi kirjoittaa ja mistä asioista on yhteisesti keskusteltu. Lisäksi kirjoittajan on pohdittava kuinka paljon hän voi kirjoittaa havainnoistaan ja voiko kirjoittaa siitä, mistä ei ole yhteisesti puhuttu. (Kääriäinen 2016, 192; Laaksonen ym. 2011, 38-39.)

Asiakirjatekstit tulee aina kirjoittaa niin, että kirjoittaja ajattelee lukijaksi asiakkaan. Asiakkaalle kirjoittaessa työntekijä kirjoittaa automaattisesti selkeää ja ymmärrettävää kieltä sekä kirjoittaa niistä asioista, joista asiakkaan kanssa on keskusteltu. Näin meneteltäessä asiakkaan pyytäessä asiakirjoja nähtäväksi, työntekijä voi koska tahansa näyttää kirjoittamiaan asiakirjoja hänelle. Kun asiakas on mukana asiakirjojen kirjoittamisessa, työntekijä kuulee asiakkaan käsityksiä siitä, mitä asiakirjaan pitäisi kirjoittaa ja asiakas voi itse kertoa sen, mitä pitää merkittävänä. (Kääriäinen 2016, 193-195; Laaksonen ym. 2011, 39-40.)

Asiakirjatekstien laatuun vaikuttavat kirjoittajan tekemät valinnat. Hyvin niukka-tekstiset asiakirjat voivat johtaa tilanteisiin, että työtä ja tapahtumia ei ole riittävästi kuvattu ja tällöin tekstin lukija voi joutua tekemään asioista itse tulkintoja. Riittämättömästi täytetyt asiakirjatekstit johtavat siihen, ettei lukija välttämättä tulkitse samalla tavalla kuin lukija on sen tarkoittanut. Dokumentoinnin tulee olla aina selkeää ja totuudenmukaista. Asiakirjoihin ei tule kirjoittaa mitään asiaan kuulumatonta, virheellistä, puutteellista tai vanhentunutta tietoa. (Kääriäinen 2016, 192; Laaksonen ym. 2011, 39, 43.)

Asiakirjatekstin kirjoittajan tulee käyttää asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Käytettäessä arkista ja ymmärrettävää kieltä kirjoittaja kirjoittaa asioista niin kuin niistä on asiakkaiden kanssa puhuttu. Välttämällä monitulkintaisia ilmaisuja kirjoittaja saa aikaan hyviä asiakasasiakirjatekstejä. Erilaisia lyhenteitä tulee välttää ja pyrkiä kiireettömään kirjaamiseen virheiden välttämiseksi. Asiakasasiakirjakirjauksissa on myös tärkeää pyrkiä mahdollisimman konkreettiseen asioiden kuvaamiseen, jolloin tulkinnanvaraisille ilmauksille jää vähemmän sijaa. Asiakasasiakirjateksteissä on tärkeää kiinnittää huomiota mahdolliseen ammattislangiin tai erikoissanastoon sekä pohtia, avautuuko käytetty kieli muille kuin työntekijöille itselleen. Asiakkaan tulee ymmärtää kieliasusta, mitä hänestä on kirjattu ja kielenkäytön tulee olla asiallista. (Laaksonen ym. 2011, 39-41; Laki asiakasasiakirjoista 254/2015 6§.)

Asiakas tulee mahdollisuuksiensa puitteissa osallistaa asiakastyön dokumentointiin, sillä se edesauttaa asiakassuhteen myönteistä kehitystä ja asiakkaan osallisuus on kaiken sosiaalityön yhtenä perustana. Lisäksi osallisuus lisää asiakkaiden luottamusta ja tekee tietoiseksi sen, mitä asioita ja käsityksiä asiakirjoihin on tallennettu. Työskentelyn edellytykset paranevat, kun asiakkaat tietävät, että työskentelyä dokumentoidaan ja että heillä on oikeus nähdä itseään koskevia asiakirjoja. Dokumentoimalla turvataan myös työntekijän ammatillista työtä, sillä asiakkaat ovat tietoisia yhdessä sovituista asioista ja tilanteen arvioista. Dokumentointia tehdessä työntekijän on muistettava huolellisuus ja täsmällisyys, sillä ne tulevat vaikuttamaan asiakkaan asioiden käsittelyyn. On tärkeää, että asiakkaan ääni ja näkemykset tulevat huomioiduksi dokumentoinnissa. (Laaksonen ym. 2011, 41-43; Unkuri 2016, 14, viitattu 18.12.2016.)

Asiakkaalle on kerrottava konkreettisesti dokumentointi käytännöistä, jotta hän voi olla osallisena. Asiakas on saatettava tietoiseksi, että dokumentointi on hänen oikeusturvan kannalta olennainen osa työskentelyä. Asiakkaan osallisuutta dokumentoinnissa voidaan vahvistaa esimerkiksi siten, että hän saa mahdollisuuden tarkastella ja kommentoida hänestä kirjoitettuja asiakirjoja heti niiden laatimisen jälkeen. Parhaiten asiakkaan osallisuus toteutuu silloin, kun he yhdessä

työntekijän kanssa kirjoittavat asiakirjoja, tällöin työntekijä ja asiakas muodostavat yhteisymmärryksessä kirjauksen sisällön sekä molempien näkökulmat tulee olla esillä. (Laaksonen ym. 2011, 41-43; Unkuri 2016, 14-15, viitattu 18.12.2016.)

4.2 Dokumentoinnin merkitys perhehoidossa

Lastensuojelu on aina sidoksissa eettisiin arvoihin, koska sen tulee aina olla ennen kaikkea lapsen puolella ja lasta varten, eli kysymys on aina lapsen edusta. Lastensuojelun työn arvot pohjautuvat Suomen perustuslakiin ja kansainvälisiin sopimuksiin sekä niiden taustalla oleviin ihmisyyttä ja ihmisoikeuksia korostaviin kansainvälisesti hyväksytyihin arvoihin. Nämä yleisesti kirjatut arvot ovat sopusoinnussa sosiaalialan eettisten periaatteiden kanssa ja ovat lastensuojelutyön lähtökohta. Arvoperustan osoittamalla tavalla kaikilla lapsilla on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. (Pösö 2012, 75-76; THL 2016b, viitattu 4.12.2016.)

Lastensuojelutyön arvoperusta luo puitteet myös lastensuojelutyön laadun arviointiin. Lastensuojelun päätöksenteon, kehittämistyön ja palvelujen järjestämisen tulee perustua lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää tuoda esille dokumentoinnilla ja arvioida lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Lastensuojelun piirissä olevien lasten, nuorten ja perheiden kokemuksia olisi hyvä myös kirjata ja kerätä heiltä palautetta lastensuojelun kehitystyön tueksi. (THL 2016c, viitattu 4.12.2016.) Lastensuojelun toiminnalle kokonaisuutena on olemassa toimeenpannut laatusuosituksia, joissa muun muassa työskentelyn dokumentointiin kiinnitetään huomiota ja velvoitetaan vahvistamaan sekä kehittämään työntekijöiden dokumentoinnin osaamista (STM 2014, viitattu 6.12.2016).

Perhehoidossa ei ole vielä toimeenpantua laatusuositusta ja toimintaa ei voida pitää suunnitelmallisena. Laatusuositusten puuttuminen eriarvoistaa perhehoidon toimintaa maan eri osissa. (Ketola 2008, 39-40.) Sosiaali- ja terveysministeriö on kuitenkin asettanut työryhmän keväällä 2015 suunnittelemaan laatusuositusta perhehoidon toimintakentälle. Työryhmän tavoitteena oli valmistella laa-

tusuosituksot ottamalla huomioon muutokset lainsäädännössä ja toimintaympäristössä, kun uusi sosiaalihuoltolaki ja perhelaki tulevat voimaan. Työryhmä on arvioinut perhehoidon toimintamalleja, perhehoitajien koulutusta ja tukea, sekä perhehoidossa olevien osallisuuden toteutumista ja kehittämistarpeita. Arvioinnin pohjalta työryhmä laatii laatusuosituksot laadukkaalle perhehoidolle. (STM 2015, viitattu 4.12.2016.)

Lastensuojelun kuntakyselyssä vuonna 2012 on tutkittu muun muassa lastensuojelun kokonaisarkkitehtuurin laatua ja vaikuttavuutta. Kyselyssä käy ilmi, että lastensuojelupalvelujen laatua ja vaikuttavuutta voitaisiin osaltaan parantaa dokumentoinnin selkeyttämisen avulla. Dokumentoinnin avulla muun muassa lasten osallisuus tulisi paremmin esille. (Puustinen-Korhonen 2013, 74-76, viitattu 4.12.2016.)

Perhehoidon laadun parantamista ajatellen on toteutettu Perho-hanke eli Perhehoidon alueellinen toimintamalli ja osallistavan kirjaamisen edellytykset –hanke. Tämä hanke toteutettiin tammikuun 2014 ja toukokuun 2015 välisenä aikana. Perho-hankkeessa kuvattiin kahden maakunnallisen toimintayksikön toimintaa ja kehitettiin niiden tiedonhallinnan käytäntöjä. Perho-hankkeessa tuotettiin ja testattiin dokumentointiohjelmisto perhehoitajien ja ammattilaisten työn tueksi. Perho hankkeen tavoitteena oli vahvistaa perhehoidon roolia sijaishuollon ensisijaisena muotona ja lisätä perhehoitajien ammatillista identiteettiä tarjoamalla mahdollisuus oman työn dokumentointiin sekä näkyväksi tekemiseen. (Häkälä & Lehmuskoski 2015, 1-2, viitattu 4.12.2016.)

Lähtökohtana oli myös ajatus työn kirjaamisesta siellä, missä työ tehdään, eli sijaisperheessä. Dokumentoimalla omaa työtään perhehoitaja saa arjen työn näkyville ja syventää omia havaintojaan ja käsityksiään lapsen kehityksestä sekä hyvinvoinnista. (Häkälä & Lehmuskoski 2015, 1-2, viitattu 4.12.2016.) Kun perhehoitaja tietoisesti käsittelee, eli reflektoi omia ajatuksiaan ja toimiaan, voi hän kriittisesti tarkastella toimintaansa sisältyvää hiljaista tietoa ja tiedostamattomia normeja, strategioita, teorioita sekä tuntemuksia, jotka löytyvät valitun toiminta-

mallin, ongelman määrittelyn, kehystämisen ja ratkaisun taustalta. Voidaan puhua näin ollen myös kirjaamisesta tiedonmuodostuksen välineenä ja kokemuksellisen oppimisen välineenä. (Lankila 2010, 19, viitattu 6.12.2016.)

Perho-hankkeen kokeiluun osallistuneet pitivät dokumentointiohjelmistoa tarpeellisena, hyödyllisenä ja odotettuna työvälineenä perhehoitajille ja ammattilaisille. Ohjelmiston käytön kautta lapsi saa kirjausten kautta kattavamman ja positiivisemman kuvan itsestään ja elämästään, kun kirjaukset tekee perhehoitaja arjessa. Usein kun perhehoitaja ottaa lapsen sosiaalityöntekijään yhteyttä, on tapahtunut jotain negatiivista, jonka sosiaalityöntekijä kirjaa lapsen asiakaskertomukseen, jolloin kirjaukset saattavat painottua negatiiviseen sävyyn. Perhehoitajille ohjelmisto tuo selkeän työkalun Arjen dokumentointiin ja lapsen kehityksen seuraamiseen. Nykykäytännöillä, digitaalisesta aikakaudestamme huolimatta, perhehoitajat joutuvat täyttämään käsin paljon erilaisia lomakkeita, säilyttämään lapsen papereita mapissa kotona tietoturvakäytännön vastaisesti ja palaverien päätökset sekä muistiot tulevat paperiversioina sosiaalityöntekijöiltä kotiin. Ohjelmiston avulla kaikki tämä poistuu, kun tiedot ovat sähköisessä muodossa. (Häkälä & Lehmuskoski 2015, 92, viitattu 4.12.2016.)

Perhehoito, kuten muukin lastensuojelutyö on aina moniammatillista tiimityötä. Dokumentointi tuo perhehoitajan selkeästi osaksi tiimiä ja on tärkeää perhehoitajan identiteetin kannalta. Perhehoitajien tiedolla on suuri arvo moniammatillisessa tiimissä ja Perho-hankkeessa tuotetun ohjelmiston käytön avulla perhehoitajien tieto saataisiin paremmin ammattilaisten päätöksenteon tueksi. Ohjelmiston käyttö ja dokumentointi tuo perhehoitajan työtä ja heillä olevaa hiljaista tietoa näkyväksi, sekä lisää perhehoitajan työn ammatillisuutta. Ammatillisuuden näkökulma perhehoitajuudessa nähdään tärkeänä, koska he ovat toimeksiantosopimussuhteessa. Selkeä dokumentointi ohjelmiston avulla toisi parannusta myös perhehoitajan ja lapsen oikeusturvaan, kun perhehoitaja itse kirjaa asiat, ne eivät vääristy missään vaiheessa. Myös yhteydenpito sosiaalityöntekijään helpottuu ohjelmiston käytön avulla, kun puhelinyhteys ei ole enää välttämätön Ohjelmiston avulla sijoitusprosessia voidaan myös helpottaa, kun perhehoitaja saa tarpeellista lisätietoa lapsen asioista ohjelmistosta sosiaalityöntekijän kirjauksista. Näin

perhehoitajan on helpompi ottaa uusi lapsi vastaan perheeseen. (Häkälä & Lehmuskoski 2015, 92-93, viitattu 4.12.2016.)

Satu Sariola on tutkinut sijaisvanhemmuutta narratiivisessa pro gradu- tutkielmassaan -Sijaisvanhemmuus tunteina ja tarinoina. Aineisto toi ilmi, että kirjoittamisen avulla sijaisvanhemmalla on mahdollisuus jäsentää vaikeita tunteita ja saattaa joskus sekavatkin ajatukset juonelliseksi tarinaksi aikajanalle. Sijaisvanhemman arki voi olla kiireinen ja haasteellinen, joten kirjaamiseen olisi voimaantumisen kannalta olla velvoite. Kirjaamisen yhteydessä sijaisvanhempi joutuu pohtimaan asioita syvällisesti ja se auttaa haastavissa tilanteissa omien tunteiden ja ajatusten käsittelyä. Kirjaaminen avaa sijaisvanhemmalle myös uusia näkökulmia tilanteen ratkaisemiseen tai tuen hakemiseen. (Sariola 2014, 7, 74, viitattu 4.12.2016.)

4.3 KDA-työväline

Key Developmental Assets (KDA) on Perhehoitokumppanit Suomessa Oy:n käyttämä kirjaamiseen tarkoitettu työväline. KDA-työvälineen käyttö perustuu lapsen kehitysalueiden tarkasteluun. KDA-kehitysalueet on Core Assets Group:n hallinnoima malli, ja se perustuu The Search Institute Organisationin tutkimuksiin. Tutkimusten perusteella on alun perin kehitetty 40 kehityksen osa-alueita, joista Suomessa on nostettu esille 20 lapsen kehitysaluetta, joiden on katsottu olevan erityisen merkityksellisiä sijaishuoltoon sijoitettujen lasten osalta. KDA-alueiden kehittämisen prosessi sai alkunsa tarpeesta kehittää lapseen keskittyvää muistiinpanojen tekemistapaa. KDA-alueiden kehittäminen pohjautuu useisiin tunnustettuihin teorioihin ja tutkimukseen, joiden on tarkoitus keskittyä yksilöllisesti lapsen ja nuoren omiin kehitystarpeisiin. (Caw & Sebba 2014, 236-237; PKS 2015, 10.)

KDA- kehitysalueet pohjautuvat The Search Instituten tutkimukseen, Core Assets-yhtymän työntekijöiden kansainvälisiin käytäntöihin ja selviytymistä, riskien ehkäisemistä sekä lasten kehitystä koskeviin teorioihin. Näiden pohjalta on tehty kokeiluja, joiden avulla muokattiin ja sovitettiin yhteen käytäntöjä niin, että KDA-alueita voidaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti lapsen etua suojellen.

Käyttökokeilujen jälkeen on kehitetty KDA-alueita eteenpäin yhteistyössä perhehoitajien, työntekijöiden ja itsenäistyvien nuorten kanssa ja näin kehitysalueista on saatu käyttökelpoisempia ja helpompia ymmärtää. (Caw & Sebba 2014, 236.) PKS:n käyttämä KDA-työväline rakentuu 20 kehitysalueesta. Lapsen kasvaessa ja kehittyessä kohti aikuisuutta hän saavuttaa erilaisia kehityksellisiä kykyjä, joiden avulla hän voi kyetä kasvamaan terveeksi ja sosiaaliseksi aikuiseksi. Kehityksellisten kykyjen oppiminen liittyy tasapainoiseen aikuistumiseen ja KDA-mallin kehitysalueet edustavat jokainen yhtä näistä kyvyistä. Kehitysalueita voidaan seurata systemaattisesti ja voimistaa lapsen kehityspotentiaalin optimoimiseksi. (Caw & Sebba 2014, 234-237; PKS 2015, 4.)

PKS:n käyttämä KDA- työväline sisältää 8 sisäistä ja 12 ulkoista kehitysalueita. 8 sisäistä kehitysalueita ovat; tavoitteellisuus, oppimista tukeva asia, oppimishalu, avun pyytäminen oppimiseen, itseluottamus ja rohkeus, vastuu, ristiriitojen ratkaiseminen sekä myönteinen minäkuva ja luottamus arkeen. 12 ulkoista kehitysalueita ovat; turvallisuus, myönteisyys, muiden aikuisten tuki, tuki oppimisympäristössä, sijaisvanhemmat oppimista tukemassa, sijaisperheen tuki, avuliaisuus, ryhmätoimintoihin osallistuminen, turvalliset rajat, oppimisen seuranta, aikuiset roolimallit ja rohkaiseminen. (Caw & Sebba 2014, 237-241; PKS 2015, 4-6.)

Perhehoitajat kirjaavat KDA- kehitysalueiden pohjalta sijoitetun lapsen arjessa toimimista ja tekevät näin omaa toimintaansa näkyväksi. Kirjaamisen avulla perhehoitaja kykenee paremmin refleктоimaan omaa toimintaansa, saa kattavamman kuvan lapsen kehityksestä ja näin ollen pystyy paremmin vastaamaan lapsen tarpeisiin. Kirjaamisella perhehoitaja löytää ja saa esille lapsen vahvuudet, sillä voimavaraistava ja positiivinen kirjaamistyyli on oleellinen osa KDA- työvälineen ideologiaa. KDA- työväline on sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan yhteinen työkalu, jonka avulla voidaan tarkastella esimerkiksi sijoitetun lapsen ja sijaisperheen tuen tarpeita. Kirjaukset ovat kattava kertomus lapsen elämästä lapsen sijaishuollon ajalta ja ovat tärkeitä tiedonlähteitä sijoitetuille sijaishuollon jälkeisenä aikana. (PKS 2015, 7-8; Häkälä & Lehmuskoski 2015, 1-2, viitattu 4.12.2016; Lankila 2010, 19, viitattu 6.12.2016.)

KDA-kehitysalueiden tarkasteleminen perhehoidossa on tärkeää, jotta sijoitettu-lapsi voi kehittyä turvallisesti vastuulliseksi aikuiseksi. KDA-kehitysalueiden pohjalta on tarkoitus edistää lapsen selviytymistä, antaa hänelle tunne yhteenkuuluvuudesta ja tukea häntä kehityksessään. KDA-kehitysalueet antavat syvällisempää tietoa asiakas- ja hoitosuunnitelmia varten. Lisäksi KDA-kehitysalueilla voidaan tuoda esiin perhehoidon myönteistä vaikutusta sijoitetun lapsen kehitykseen. KDA-kehitysalueet ovat lapsikeskeisiä ja ottavat huomioon lapsen osallisuuden. KDA-kirjausta tehtäessä on pyrittävä mahdollisuuksien mukaan osallistamaan lapsi muistiinpanojen tekemiseen. (PKS 2015, 8-9.)

5 KDA-TYÖVÄLINEEN PEREHDYTYSOPPAAN TUOTTAMINEN

KDA-työvälineen perehdytysoppaan tuotekehitysprojekti on toteutettu yhteistyössä Perhehoito kumppanit Suomessa Oy:n ja Oulun seudun ammattikorkeakoulun kanssa. Projektityöryhmä koostui sosionomiopiskelijoista, Tiina Myllylä, Katri Mäkelä ja Henna Sarajärvi. Ohjausryhmän muodostivat kaksi ohjaavaa opettajaa. Ohjausryhmässä yhteistyökumppaneina olivat PKS:n sosiaalityöntekijä/aluepäällikkö ja sosiaalityöntekijä. Perehdytysoppaan sisällön luonnostelua toteutimme työpajatyöskentelynä, jossa olivat mukana kolme perhehoitajaa toimeksiantajan taholta. Lisäksi projektin arviointi vaiheessa mukana toimi opponenttiryhmä.

5.1 KDA- työvälineen perehdytysoppaan ideointi

Perehdytysopasta tuotettaessa on pohdittava monenlaisia asioita, ennen kuin lopullinen tuote on valmis. Pohdintaa tulee suorittaa visuaalisten ja viestinnällisten keinojen kohdalla, millaisia mielikuvia niillä halutaan tuottaa kohderyhmälle. Tuotteen suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota toteutustapaan ja laatuun, jotta se palvelee parhaiten kohderyhmää. Toteutusta suunniteltaessa on otettava huomioon myös kustannukset ja se, kuka tuotteen valmistuksen maksaa. Tuotteen ulkoasua mietittäessä on otettava huomioon toimeksiantajan toiveet, kuten esimerkiksi yrityksen logon tai värimaailman näkyminen valmiissa tuotteessa. Opinnäytetyön raporttiin on hyvä kirjata, millaiset toimeksiantajan toiveet ja ohjeet olivat ja miten ne vaikuttivat tuotteessa tehtyihin valintoihin. Kun opinnäytetyönä toteutetaan tuote, sen ensisijaisina kriteereinä tulisi olla tuotteen uusi muoto, käytettävyys kohderyhmässä ja käyttöympäristössä, asiasisällön sopivuus kohderyhmälle, tuotteen innostavuus, informatiivisuus selkeys sekä johdonmukaisuus. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 52–53.) Tuotekehitysprosessin vaiheisiin kuuluu ongelmien tai kehittämistarpeiden tunnistaminen, ideavaihe, tuotteen luonnostelu, tuotteen kehittäminen ja tuotteen viimeistely. (Jämsä & Manninen 2000, 85.)

Ennen lopullista aiheen valintaa pidettiin ensimmäinen opinnäytetyöhön liittyvä palaveri yhdessä PKS:n sosiaalityöntekijöiden kanssa kesällä 2016. Palaverissa sosiaalityöntekijät kertoivat yrityksessään käytössä olevasta KDA- työvälineestä ja toiveesta sen käyttöön liittyvälle perehdytysoppaalle. Päätimme palaverissa, että otamme ehdotetun toimeksiannon vastaan. Palaverissa sovittiin, että opinnäytetyöprojektin työstäminen aloitetaan syksyllä 2016, jolloin osallistuimme KDA- työvälineen liittyvään työpajatyöskentelyyn PKS:n toimistolla. Tämän jälkeen aloimme työstämään aiheeseen liittyvää opinnäytetyön suunnitelmaa perehdytysoppaan toteuttamiseksi.

Opinnäytetyön suunnitelman laatiminen alkoi tietoperustan kokoamisella. Koska opinnäytetyön aiheeseen liittyvä käsitteistö on laaja, oli tietoperustan rajaaminen haasteellista. Tietoperustan työstämisen aikana osallistuimme koululla opinnäytetyöpajoihin, joissa saimme ohjausta tietoperustan sisältöön ja jäsentämiseen. Tietoperustan johtotähdeksi ja punaiseksi langaksi valikoitui lapsen etu, joka on kaiken lastensuojelutyön perustana. Tietoperustaan valikoitui lastensuojelun kokonaisuuden sisältä erilaisia tarkentavia käsitteiden määrittelyjä, jotka liittyvät oleellisesti dokumentointiin ja sijaishuollon perhehoitoon. Tietoperustaa kerätessä pohdimme sen merkittävyyttä tulevan perehdytysoppaan sisällön kannalta, jotta se olisi mahdollisimman kattava ja helppolukuinen. Lisäksi tietoperustaan koottiin tietoa jo aiemmin aiheista tehdyistä tutkimuksista ja kirjallisuudesta. KDA-työvälineen perehdytysoppaan valmistaminen on vaatinut huolellista ja perusteellista tutustumista sen teoreettiseen tietoperustaan. Opinnäytetyön suunnitelma hyväksyttiin ohjaavilla opettajilla joulukuussa 2016, jonka jälkeen allekirjoitettiin viralliset kirjalliset toimeksiantoon liittyvät sopimukset toimeksiantajan kanssa tammikuussa 2017.

Toimeksiantosopimuspalaverin yhteydessä keskusteltiin, missä muodossa tilaaja toivoo perehdytysoppaan tehtävän. Palaverissa sovittiin, että perehdytysopas tehdään sähköisessä muodossa, jota toimeksiantaja pystyy tarvittaessa muokkaamaan. Toimeksiantajan toiveena oli sähköinen perehdytysopas, jotta sen jakaminen käyttäjille on mahdollisimman helppoa ja taloudellista. Tässä palaverissa sovittiin myös salassapitoon ja vaitiolovelvollisuuteen liittyvistä seikoista sekä oikeuksistamme lopulliseen tuotteeseen. Yhteisesti sovittiin, että lopullisen

tuotteen, eli perehdytysoppaan kaikki oikeudet jäävät ainoastaan toimeksiantajalle ja ovat yrityssalaisuuksia. Toimeksiantaja antoi kuitenkin luvan esittää lopullisen perehdytysoppaan opinnäytetyön esityksen yhteydessä.

Toimeksiantajalla oli muutamia toiveita tulevan perehdytysoppaan suhteen. Perehdytysoppaan kirjausesimerkkien toivottiin palvelevan KDA- työvälineen tavoitteita eli niiden tuli kuvata KDA- kehitysalueiden mukaisesti sijoitetun lapsen kasvua ja kehitystä. Lisäksi kirjausesimerkkien toivottiin avaavan perhehoitajille KDA- kehitysalueiden sisältöä ja näin ollen auttamaan kirjausten tekemisessä. Kun perhehoitajat kirjaavat toivotulla tavalla ohjeiden mukaan, näin se palvelee myös sosiaalityöntekijöitä heidän kirjatessaan omille toimeksiantajilleen. Kirjausesimerkkien tulee olla totuudenmukaista, selkeää arjen kuvausta siten, että ne keskittyvät mahdollisimman paljon lapsen voimavaroihin ja positiiviseen näkemykseen lapsesta.

5.2 KDA-tövälineen perehdytysoppaan luonnostelu, kehittäminen ja viimeistely

Tuotteen luonnostelu vaiheessa on tärkeää kuulla siihen kuuluvia sidosryhmiä. Toimeksiantajalla voi olla tarkkojakin näkökohtia ja vaatimuksia jo tuotekonseptia laadittaessa. Toimeksiantajalla tai organisaatiolla voi olla linjauksia, arvoja ja periaatteita, jotka on otettava huomioon tuotteen asiasisällön ja tyylin valinnassa. Periaatteet ja arvot voivat liittyä toimeksiantajan julkikuvaan, palveluajatuksen ja palvelujen markkinointiin. Luonnosteluvaiheessa toimeksiantajan kanssa ratkaistaan myös tuotekehityksen kustannuksiin liittyvät asiat. (Jämsä & Manninen 2000, 48-49.)

Ennen perehdytysoppaan työstämisen aloittamista, tutustuimme PKS:n toimintaperiaatteisiin ja arvoihin, jotka ohjasivat koko perehdytysoppaan laatimisprosessia. PKS:n arvona perhehoidossa on tarjota kokonaisvaltaiset mahdollisuudet lasten ja vanhempien tukemiseen sekä laadukkaaseen perhehoitoon. PKS tähtää perheiden voimaannuttamiseen toimintatavoilla, jotka pohjautuvat työntekijöiden vankkaan ammattitaitoon ja tutkittuun tietoon. PKS:n arvona on lähtökohtaisesti,

että perhe on aina lapselle paras kasvuympäristö. PKS:n toiminnan punaisena lankana on lapsen edun toteuttaminen yksilöllisesti jokaisessa sijoituksessa. (PKS 2015, viitattu 23.4.2017.)

Perehdytysoppaan työstämisen alkuvaiheessa mietimme eri tapoja toteuttaa perehdytysoppaan sisältö. Tietoperustaan ja PKS:n KDA- työvälineeseen liittyvien moniste materiaalien tutustumisen jälkeen päädyttiin siihen, että perehdytysoppaassa tulisi olla käytännön esimerkkejä kirjaamisen toteuttamiseen. Meille nousi myös idea siitä, että perehdytysoppaan kirjausesimerkit olisi hyvä pohjata kuvitteelliseen tarinaan perheestä, jossa on sijoitettuna lapsi. Perehdytysopas, jossa on käytännön kirjausesimerkkejä, havainnollistaa perhehoitajalle konkreettisesti, mitä lapseen liittyviä asioita voidaan esimerkiksi kirjata KDA-työvälineeseen. Kuvitteellinen tarina, johon kirjausesimerkit on pohjattu, selkiyttää perhehoitajan reflektointia oman sijoitetun lapsen kehityksestä, kun perehdytysoppaan kirjausesimerkit ovat yhtenäistä tarinaa.

Perehdytysoppaan kirjausesimerkit päädyttiin liittämään Onnisen esimerkkiperheen käyttöön, koska se selkiyttää kirjausesimerkkejä, kun ne on tehty yhdestä ja samasta henkilöstä, josta on hieman taustatietoja selvillä. Tarinan myötä kirjausesimerkkeihin tulee looginen jatkumo ja kirjaamisen kokonaisuus on helppompi ymmärtää. Työstimme Onnisen sijaisperheen tarinan projektityöryhmän kesken itsenäisesti, pohjautuen teorian tietoon ja yhden työryhmän jäsenen kokemuksiin perhehoitajana toimimisesta jo useamman vuoden ajalta. (LIITE 1)

Käytännön esimerkkien toteuttamiseksi päädyttiin pyytämään PKS:n perhehoitajia, jotka ovat jo käyttäneet KDA- työvälinettä, avuksi kirjausesimerkkien suunnitteluun. Tähän päädyttiin, koska haluttiin saada perehdytysoppaaseen kirjausesimerkkejä, jotka palvelevat sen käyttäjiä, auttaen heitä saavuttamaan tavoitteitaan ja kehittämään toimintaansa. Perehdytysoppaasta haluttiin saada käytettävyydeltään käytännöllinen ja helppokäyttöinen, jotta sen käyttö olisi miellyttävää. Käyttäjälähtöinen suunnittelu tarkoittaa sitä, että suunnittelun lähtökohtana ovat käyttäjien tarpeet ja toiveet. Käyttäjärühmiä voidaan osallistaa monin eri tavoin niin, että he voivat toimia tiedon lähteinä, ideoijina ja inspiraationa tai heitä voidaan kutsua osallistumaan aktiivisesti suunnitteluun. Käyttäjät pystyvät esittämään,

mitä he haluavat ja vaativat tuotteelta. Käyttäjät tuovat myös tietoa asioista, joihin tuotekehittäjät eivät osaa suunnata huomiota. Käyttäjäyhteistyö lisää myös tuotteen uskottavuutta. (Hyysalo 2009, 20, 95; Smart Education 2017, viitattu 2.5.2017.)

Yhteistyö perhehoitajien kanssa toteutettiin pitämällä kaksi erillistä työpajaa kirjausesimerkkien työstämiseksi. Tähän päädyttiin, jotta saataisiin KDA-työvälineen todellisilta käyttäjiltä, eli perhehoitajilta mahdollisimman todentuntuista, jokapäiväiseen arkeen liittyviä ja tavallisia kirjausesimerkkejä. Tuotteen todellisilla käyttäjillä on motivaatiota, kokemusta ja näkemystä työnsä kehittämiseen. (Hyysalo 2009, 96-97.) Toisessa työpajassa oli mukana myös yksi PKS:n sosiaalityöntekijä antamassa ammatillista näkökulmaa KDA-työvälineen käyttöön. Työpajoissa käytiin avointa dialogista keskustelua sijoituksessa olevien lapsien kehityksestä ja sieltä kumpuavista esimerkeistä, joita perhehoitajille tulee arjessa vastaan. Dialogi on vuoropuhelua, jossa yhteinen ymmärrys rakentuu vuoropuhelussa. Dialogisuus perustuu moniäänisyyteen, jolloin erilaiset ajatukset ja merkitykset hyväksytään sekä tehdään ymmärrettäviksi. Dialogin tuloksena syntyy uusia oivalluksia ja ymmärrystä, mitä ei kumpikaan osapuoli olisi yksin saavuttanut. (Mönkkönen 2002, 33-34; Väliavaara 2008, 21.)

Ennen työpajatyöskentelyn aloittamista, työstettiin projektityöryhmän kesken Onnisen sijaisperheen tarina kirjausesimerkkien pohjaksi. Ensimmäisessä työpajassa esiteltiin Onnisen sijaisperheen tarina ja idea käyttää sitä kirjausesimerkkien pohjana. PKS:n perhehoitajat ja sosiaalityöntekijä pitivät tarinaa hyvänä pohjana kirjausesimerkeille ja yhdessä sovittiin, että kirjausesimerkit tehdään tarinaan pohjautuen. Työpajojen jälkeen kokoonnuttiin projektityöryhmän kesken ja työstettiin keskustelujen pohjalta nousseiden KDA-kehitysalueiden teemojen perusteella kirjausesimerkkejä, jotka ovat kuvausta lasten arjesta pohjautuen Onnisen sijaisperheen tarinaan ja kahteenkymmeneen KDA-kehitysalueeseen. Jotta kirjausesimerkit olisivat mahdollisimman kattavia ja monipuolisia, laadittiin jokaisesta kehitysalueesta alustavasti keskimäärin kolme erillistä kirjausesimerkkiä.

Perehdytysoppaan ideointivaiheessa toimeksiantajan toiveena oli saada kirjausesimerkit mahdollisimman hyvin KDA-työvälineen kirjausten tavoitteita palvelevaksi. Kirjausesimerkkien toivottiin pohjautuvan validoituun KDA- kehitysalueiden tarkastelukehikkoon, jonka olemme avanneet opinnäytetyöraportin tietoperusta osuudessa. Lisäksi esimerkkikirjausten toivottiin ohjaavan perhehoitajia kirjausten tekemisessä sekä näin ollen myös palvelevan sosiaalityöntekijöitä heidän kirjatessaan omille toimeksiantajilleen. Kirjausesimerkkien tulee olla mahdollisimman selkeää arjen kuvausta siten, että ne keskittyvät mahdollisimman paljon lapsen voimavaroihin ja positiiviseen näkemykseen lapsesta. Perehdytysoppaan kirjausesimerkit luotiin mahdollisimman selkeiksi, käytännönläheisiksi ja voimavarakeskeisiksi, sillä tuotteessa tuli käyttää kohderyhmää puhuttelevaa ja sisällön kannalta tarkoituksenmukaista kirjoitustyyliä (Vilkkä & Airaksinen 2004, 129).

Tuotteen, esimerkiksi perehdytysoppaan tavoitteena on informoida tai opastaa vastaanottajaa, jolloin tekstityylin on oltava asiatyylistä. Lukijan tulee ymmärtää teksti ensilukemalta ja tekstin ydinajatuksen tulee selkeästi olla nähtävissä. Tätä auttaa hyvä jäsentely ja otsikoiden muotoilu. Tekstin tulee viestiä tyyliltään ammattikunnan kulttuuria, arvoja ja ihmiskäsityksiin liittyviä näkökohtia. Edellä mainitut ovat tunnistettavissa tekstissä puhuttelutavasta, asioiden perustelusta ja esimerkkien sekä vaihtoehtojen esittämisestä. (Jämsä & Manninen 2000, 56-57.)

Toisessa työpajatapauksessa yhdessä perhehoitajien ja sosiaalityöntekijän kanssa työstettiin yksityiskohtaisesti eteenpäin alustavasti hahmoteltuja kirjausesimerkkejä. Jokainen kirjausesimerkki tarkasteltiin yksityiskohtaisesti. Työpajassa sovittiin, että projektityöryhmä viimeistelee valmiiksi hahmotellut kirjausesimerkit loppuun työpajassa esiin nousseiden ohjeiden ja lisäideoiden mukaan.

Toisessa työpajassa päätettiin myös, että kirjausesimerkkien lisäksi KDA -työvälineen perehdytysoppaaseen tuli sisällyttää lyhyesti KDA- kehitysalueiden teoria-perusta, jotta perhehoitajat pystyvät sisäistämään KDA- kehitysalueet ja reflektoimaan niiden pohjalta lapsen kasvua ja kehitystä sekä omaa toimintaansa näiden edistämiseksi. PKS:llä on käytössään paljon erillistä materiaalia KDA- työvälineeseen liittyen, joten todettiin, että kaikki KDA- työvälineeseen liittyvä materi-

aali olisi hyvä olla yksien kansien välissä. Työpajassa päätettiin myös, että perehdytysoppaaseen tulee sisältyä yleisesti dokumentointia ohjaavat ohjeet ja periaatteet, esimerkiksi miksi ja miten kirjataan, sillä näitä dokumentteja käytetään muun muassa virallisiin tarkoituksiin sijaishuollon prosessissa. Oikeanlainen kirjaaminen on tärkeää myös sen vuoksi, että sijoitettu lapsi tulee saamaan itseään koskevat dokumentit täysi-ikäiseksi tultuaan. Toisen työpajan jälkeen projektityöryhmä viimeisteli kirjausesimerkit yhdessä sovittujen muutosten mukaisesti ja kokosi KDA- kehitysalueiden teorian tiedon sekä lisäsi dokumentointiin yleisesti liittyvän ohjeistuksen tietoperustan pohjalta perehdytysoppaaseen.

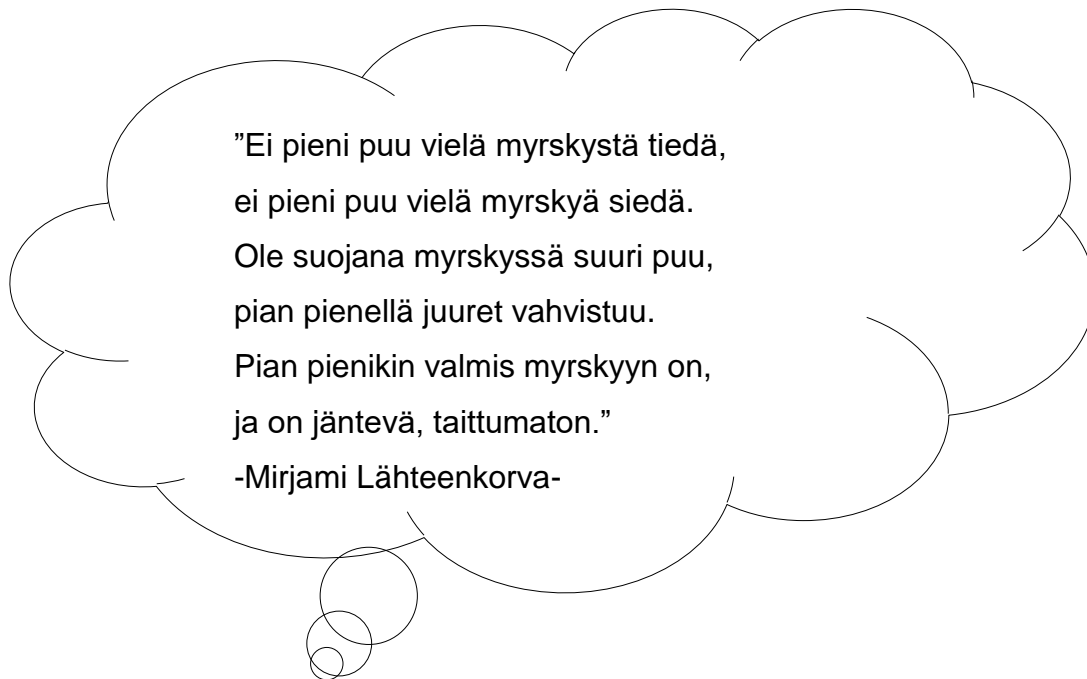
Työpajojen jälkeen ryhdyttiin työstämään varsinaista KDA-työvälineen perehdytysopasta. Kirjausesimerkit koottiin aluksi Word-tiedostoksi, jonka jälkeen pohdittiin, millainen ulkoasu perehdytysoppaalle luodaan. Perehdytysoppaan ulkoasua mietittäessä tulee kiinnittää huomiota ulkoasun tyyliin, jos se suunnitellaan jollekin organisaatiolle. Ulkoasun tyyli on osa organisaation imagoa. Eri organisaatiot ovat voineet valita itselleen visuaalisen tyylin, jonka avulla ne yhtenäistävät tuotevalikoimiensa ulkoasua. (Jämsä & Manninen 2000, 57.) Perehdytysopas päätettiin toteuttaa PKS yrityksen värimaailman, arvopohjan ja perhehoitajilla käytössä olevan KDA-työvälineen kirjauspohjan ulkoasua mukaillen. Tähän päädyttiin, koska KDA-työvälineen käyttäjille on helpompi ja selkeämpi ymmärtää mihin mitään kirjataan, jos perehdytysopas mukailee KDA-työvälineen todellista ulkoasua.

Perehdytysoppaan tekeminen aloitettiin ensin Word-tiedostona, mutta pian huomattiin, että ohjelman ominaisuudet eivät sovellu perehdytysoppaamme tekemiseen. Perehdytysoppaaseen haluttiin liittää kuvia, muotoja ja värejä, joka osoittautui Word-ominaisuuksilla monimutkaiseksi, hitaaksi ja vaikeaksi. Lisäksi tuli ottaa huomioon se seikka, että jos toimeksiantaja haluaa myöhemmin muokata tai täydentää perehdytysopasta, olisi Word-tiedosto muokkaamiseen lähes mahdoton. Tässä vaiheessa päädyttiin konsultoimaan koulumme tietotekniikan opettajaa, koska hänellä on asiantuntijuus tietotekniisiin ratkaisuihin. Tietotekniikan opettaja ohjasi tekemään perehdytysoppaan Power Point-ohjelmalla Word-ohjelman sijaan.

Tämän jälkeen perehdytysoppaan tekeminen alkoi sujua jouhevammin ja Power Point-ohjelma mahdollisti halutun ulkoasun toteuttamisen. Värimaailma perehdytysoppaaseen valikoitui perhehoitajilla käytössä olevan KDA-työvälineen kirjauspohjan mukaan. Väreiksi perehdytysoppaaseen tulivat keltainen, tumman- ja vaaleansininen, punainen sekä valkoinen, joita PKS käyttää muutenkin yrityksen imagon näkyväksi tekemisessä. Perehdytysoppaan sivuille tehtiin kehykset, sillä haluttiin korostaa kirjoitetun ohjeistuksen tärkeyttä ja ne tekevät oppaasta houkuttelevamman lukea.

Perehdytysoppaan ulkoasu lähdettiin toteuttamaan PKS:n KDA-työvälineen kirjauspohjan mukaisesti. KDA-työvälineen kirjauspohja oli saatavilla ainoastaan PDF-tiedostona, jota ei voi muokata. Perhehoitajilla käytössä olevan KDA-työvälineen ulkoasua mukaillen, otettiin kirjauspohjasta PKS:n luvalla kuvakopiona otsikot perehdytysoppaaseen. Otsikoiden kuvakopiot selkiyttävät lukijaa hahmottamaan mihin mikäkin kirjausesimerkki perehdytysoppaassa viittaa. Punainen väri valittiin korostamaan KDA-kehitysalueiden väliotsikoita, kuten ne ovat korostettuna KDA-työvälineessäkin. Alussa kokeiltiin käyttää samaa fonttia kuin KDA-työvälineessä, mutta päädyttiin kuitenkin vaihtamaan fontti Bookman Old Style:ksi, koska se oli huomattavasti selkeämpi lukuinen käytettäväksi perehdytysoppaassa.

Perehdytysoppaaseen lisättiin PKS:n ja KDA:n logot korostamaan yritystä ja sen käyttämää työvälinettä. Lisäksi lisättiin kuva Onnisen sijaisperheen tarinan yhteyteen ja kuva ladattiin netin ilmaisesta kuvapankista. Kuvassa on viidet kumisaappaat, niin kuin Onnisen sijaisperheessä on jäseniäkin. Kuva valittiin myös sen takia, että kumisaappaiden varsissa on Englannin lippu. Tällä haluttiin korostaa KDA-työvälineen alkuperää, joka on kehitetty alun perin Englannissa The Search Institute Organisation:ssa. KDA-työvälineen perehdytysoppaan loppuun lisättiin Mirjami Lähteenkorvan runo ”Pieni puu”, sillä se kuvasi projektityöryhmän mielestä hyvin osuvasti perhehoidon merkitystä sijoitetulle lapselle.

Kun perehdytysopas oli hiottu lähes valmiiksi, lähetettiin se sähköpostitse PKS:n sosiaalityöntekijöille ja kolmelle perhehoitajalle, jotta saadaan palaute tähän asti tehdystä työstä. Sosiaalityöntekijät tutustuivat perehdytysoppaaseen, jonka jälkeen sovittiin palaveri projektityöryhmän ja sosiaalityöntekijöiden kesken. Palaverissa tarkastettiin oppaan sisältö, kirjoitusasu ja ulkoasu. Palaverissa sosiaalityöntekijät antoivat palautetta näiden lisäksi myös palautetta kirjausesimerkkien monipuolisuudesta ja osuvasta arjen kuvauksesta.

Perehdytysoppaassa tuli kiinnittää vielä huomiota muutamien kirjausesimerkkien kirjoitusasuun. Kirjoitusasussa tuli miettiä, käytetäänkö oppaassa nimitystä biologinen vanhempi vai vanhempi ja yhdessä sovitusti päädyttiin käyttämään vanhempi nimitystä, koska biologiset siteet eivät katkea sijoituksesta huolimatta. Lisäksi palaverissa pohdittiin, onko kirjausesimerkeissä korrektia käyttää sanaa kiinnipito vai olisiko positiivisen kirjaustyyliin kannalta parempi sanavalinta turvallinen sylittely. Yhdessä sovitusti perehdytysoppaassa käytetään sanavalintaa turvallinen sylittely, sillä kirjaamisen tulee olla voimavaraistavaa ja positiivisesti suuntaavaa. Palaverissa keskusteltiin siis tekstin sävystä ja tyylistä toimeksiantajan kanssa. (Vilkka & Airaksinen 2004, 129).

Viimeisessä palaverissa sovittiin yhdessä PKS:n sosiaalityöntekijöiden kanssa, että perehdytysoppaan viimeiselle sivulle tulee maininta ketkä perehdytysoppaan ovat tehneet ja ketkä ovat olleet suunnitteluvaiheen työpajoissa mukana. Sosiaalityöntekijöiden mielestä perehdytysopas olisi valmis, kun projektityöryhmä on tehnyt palaverissa sovitut korjaukset ja muutokset. Korjausten tekemisen jälkeen lopullinen versio perehdytysoppaasta lähetettiin PKS:n sosiaalityöntekijöille. Kun perehdytysopas oli valmis, pyydettiin vapaamuotoista palautetta sähköpostitse työpajatyöskentelyyn osallistuneilta perhehoitajilta ja sosiaalityöntekijöiltä. Vapaamuotoista palautetta pyydettiin muun muassa oppaan sisällöstä, ulkoasusta, käytettävyydestä ja yhteistyön sujumisesta.

Tuotekehitysprosessin vaihe	KDA-työvälineen perehdytysoppaan tuotekehitysprosessin vaiheet
<p>1. Ongelmien tai kehittämistarpeiden tunnistaminen</p> <p>Tulos: varmistetaan, onko olemassa ongelma tai tarve, jonka ratkaisemista tuotekehitys auttaa</p> <p>2. Ideavaihe</p> <p>*käytetään luovan ongelmanratkaisun menetelmiä</p> <p>*hyödynnetään eri tahoilta tai ideapankista tullutta tietoa</p> <p>Tulos: valitaan sellainen ratkaisu tai tuote, jolla on mahdollista korjata ongelma tai vastata tarpeeseen ja laaditaan tuotekonsepti.</p> <p>3. Tuotteen luonnostelu</p> <p>*sisältää tiedon hankinnan asiakkaista, aiheesta, toimintaympäristöstä, tuotteesta ja sen valmistamismenetelmistä sekä tuotteen laatutekijöistä</p> <p>*tietoa analysoimalla täsmennetään, mitä ollaan tekemässä ja valitaan toteuttamisen vaihtoehdot ja periaatteet</p> <p>Tulos: luodaan tuotteen tekemiselle ratkaisuluonnos, ”käsikirjoitus”, tuotekuvaus eli tuotespesifikaatio.</p> <p>4. Tuotteen kehittäminen</p> <p>*käsittää varsinaisen tekemisvaiheen ja etenee luonnosteluvaiheessa valittujen ratkaisujen mukaan</p> <p>*sisältää usein esitestausta ja arviointitiedon hankintaa, jonka pohjalta etsitään kehittämistä vaativille asioille ratkaisuvaihtoehtoja</p> <p>Tulos: saadaan aikaan tuotteen mallikappale.</p> <p>5. Tuotteen viimeistely sisältää</p> <p>*tuotteen korjaamisen ja yksityiskohtien viimeistelyn</p> <p>*tuotekehitysprosessin loppuraportoinnin</p> <p>Tulos: saadaan aikaan käyttövalmis tuote.</p>	<p>1. PKS:ltä tilaus KDA- työvälineen perehdytysoppaalle.</p> <p>2. Palaveri PKS:n toimistolla sosiaalityöntekijöiden kanssa kesällä 2016, jossa toimeksianto otettiin vastaan. Perehdytys KDA- työvälineeseen PKS:n toimistolla syksyllä 2016. Tuotekonseptina perehdytysoppas KDA- työvälineen käyttöön. Opinnäytetyön suunnitelman työstäminen ja tietoperustan kokoaminen. Opinnäytetyön suunnitelman hyväksyntä joulukuussa 2016. Virallisten yhteistyösopimusten allekirjoitus tammikuussa 2017.</p> <p>3. Toimeksiantajan ja lopputuotteen käyttäjien toiveiden selvittäminen perehdytysoppaan suhteen. Tutustuminen PKS:n toimintaperiaatteisiin ja arvoihin. KDA- työvälineen olemassa olevaan teorialatseen ja materiaaleihin perehtyminen. Onnisen sijaisperheen tarinan luonnostelu, päätös sisällyttää käytännön kirjausesimerkkejä perehdytysoppaaseen ja toteuttaa perehdytysoppas sähköisessä muodossa.</p> <p>4. Työpaja 1: Helmikuu 2017. Paikalla projektityöryhmän lisäksi perhehoitajat. Havainnollisten kirjausesimerkkien ideoiminen ja luonnostelu. Työpaja 2: Maaliskuu 2017. Kirjausesimerkkien jatkotyöstäminen. Paikalla projektityöryhmän lisäksi perhehoitajat sekä sosiaalityöntekijä. Projektityöryhmän työstämä mallikappale perehdytysoppaasta.</p> <p>5. Perehdytysoppaan viimeistelyä Loppupalaveri. Huhtikuu 2017. Paikalla projektityöryhmän lisäksi PKS:n sosiaalityöntekijät. Tuotekehitysprosessin loppuraportti.</p>

KUVIO 2. Tuotekehityksen vaiheet (mukaillen Jämsä & Manninen 2000, 85)

6 TUOTEKEHITYSPROSESSIN JA TAVOITTEIDEN ARVIOIMINEN

Tässä luvussa käsitellään PKS:n perhehoitajilta ja sosiaalityöntekijöiltä saatua palautetta perehdytysoppaan tuotekehitysprossista ja valmiista tuotteesta. Arviointi menetelmänä käytettiin sähköpostilla kerättyä vapaamuotoista palautetta. Palautetta kerättiin myös suullisesti koko tuotekehitysprossin ajan, koska perehdytysopasta tuotettiin käyttäjälähtöisin menetelmin. Vapaamuotoisen palautteen kerääminen valittiin siksi, koska tuotekehitysprosessissa oli projektityöryhmän lisäksi mukana vain pieni joukko osallistujia, kolme perhehoitajaa ja kaksi sosiaalityöntekijää. Palaute esitetään anonymisti, koska eettisestä näkökulmasta ei ole tarkoituksen mukaista, että yksittäisten ihmisten mielipiteet tulevat tunnistettavasti esille. Tämän opinnäytetyöprosessin aikana aikaresursseista johtuen ei kerätty varsinaista käyttökokemuspalautea. Käyttökokemuspalauteen muodostumiseksi tarvitaan isompi joukko tuotetestaajia ja pidempi aika testata tuotetta.

6.1 Toimeksiantajan ja perhehoitajien palautteet perehdytysoppaasta

Toimeksiantajalta ja työpajatyöskentelyyn osallistuneilta perhehoitajilta pyydettiin vapaamuotoista palautetta muun muassa seuraavista asioista; miten yhteistyö sujui projektiryhmän kanssa, saivatko he vaikuttaa mielestään oppaan sisältöön tarpeeksi, onko perehdytysopas käyttäjien tarpeita vastaava, onko perehdytysoppaasta hyötyä kirjauksia tehdessä? Palaute saatiin kahdelta perhehoitajalta ja kahdelta sosiaalityöntekijältä. PKS:n sosiaalityöntekijät pyysivät palautteen myös yrityksen johtoryhmältä, joka oli sisällytetty sosiaalityöntekijöiden antamaan palautteeseen.

Perhehoitajien palautteesta kävi ilmi, että yhteistyö projektityöryhmän kanssa sujui hienosti. Perhehoitajat kokivat, että työpajoissa on ollut vapautunut ilmapiiri ja dialoginen keskustelu on mahdollistunut. Palautteessa perhehoitajat kertoivat saaneensa vaikuttaa perehdytysoppaan sisältöön riittävästi. Perhehoitajien antaman palautteen mukaan perehdytysoppaan ulkoasu on toimiva ja opas todella

selkeä ja kattava tiedollisesti sekä kirjausesimerkit ovat hyvin kuvaavia. Perhehoitajien palautteista ilmeni, että perehdytysopas vastaa käyttäjien tarpeisiin ja toiveisiin. Perhehoitajilta saadun palautteen mukaan perehdytysoppaasta on paljon hyötyä säännöllisissä kirjaustilanteissa. Palautteen mukaan perehdytysopas nopeuttaa KDA-työvälineen täyttämistä.

”Olisipa tämä ollut jo alusta alkaen nenäni edessä kirjauksia tehdessä.”

”Viimeksi KDA-kirjauksia tehdessäni seurasin laatimaanne opasta, ja minusta esimerkkinne ovat hyviä ja ne auttavat pohdinnassa: mitäs tähän taas pitikään kirjoittaa? ja siten nopeuttavat lomakkeen täyttöä.”

”Oppaasta on takuuvarmasti hyötyä.”

Sosiaalityöntekijöiden palautteen mukaan yhteistyö projektityöryhmän kanssa on sujunut hyvin jouhevasti ja projektityöryhmä saa kiitosta tehtävän määrätietoisesta eteenpäin viemisestä sekä aikataulujen kiinni pitämisestä. Saadun palautteen perusteella perehdytysopas on mukavasti kirjoitettu ja sen uskotaan avavan odotettua raportoinnin sisältöä paremmin kuin aiemmat ohjeistukset. Palautteesta ilmeni myös, että perehdytysoppaan sisältö on kattava, mutta joitakin sanavalintoja olisi voinut vielä hioa eteenpäin. Sosiaalityöntekijät totesivat, että olisivat voineet ohjata projektityöryhmää hieman tarkemmin kiinnittämään huomioita PKS:n käyttämiin sanavalintoihin. Esimerkiksi perehdytysoppaan joissain kohdin puhutaan sijaislapsesta, vaikka PKS käyttää ainoastaan termiä perheeseen sijoitettu lapsi, ei sijainen. Palautteessa oli perehdytysoppaaseen kehitysideana sisällyttää yleisiin kirjausohjeisiin maininta siitä, että joskus myös lyhyt kirjaus riittää, sillä kirjauksen sisältö on tärkein, ei niinkään sen pituus.

Sosiaalityöntekijöiltä saadun palautteen mukaan kirjausesimerkit ovat selkeitä ja helppolukuisia, joskin muutama kirjausesimerkki oli pitkä, jolloin se saattaa vaikeuttaa lukemista ja luoda perhehoitajille sellaisen kuvan, että kirjauksissa vaaditaan paljon tekstiä. Sosiaalityöntekijöiden välittämässä johtoryhmän palautteessa tuotiin esille, että KDA-työvälineen kehityshistoriaa ja sisältöä olisi voitu

kuvata perehdytysoppaassa tarkemmin ja laajemmin. Sosiaalityöntekijöiden palautteen mukaan perehdytysopas on rakenteeltaan looginen seuratessaan raportointipohjan ulkoasua ja ulkoasu on kokonaisuudessaan todella kiitettävä. Palautteen mukaan perehdytysoppaan lopussa oleva Mirjami Lähteenkorvan runo Pieni puu on vaikuttava.

”Ulkoasu on todella kiitettävä! Rakenteeltaan se on looginen seuratessaan raportointipohjan ulkoasua. Lopun runo on vaikuttava.”

6.2 Itsearviointi KDA-työvälineen tuotekehitysprosessista

Opinnäytetyönä oli tarkoitus tuottaa KDA-työvälineen perehdytysopas Perhehoitokumppanit Suomessa Oy:n työntekijöiden ja perhehoitajien käyttöön. Tavoitteena oli tuottaa käyttäjälähtöinen perehdytysopas, joka selkiyttää perhehoitajille; mitä kirjataan, miksi kirjataan, miten kirjataan ja milloin kirjataan. Opinnäytetyönä tuotettiin käyttäjälähtöisesti KDA-työvälineen perehdytysopas. Käyttäjälähtöisessä kehittämisessä käyttäjät pystyvät esittämään, mitä he haluavat ja vaativat tuotteelta. Käyttäjät tuovat arvokasta käytännönkokemustietoa kehitettävistä asioista, joihin tuotekehittäjät eivät osaa suunnata huomiota. Käyttäjäyhteistyöllä lisätään tuotteet uskottavuutta ja luotettavuutta. (Hyysalo 2009, 20, 95; Smart Education 2017, viitattu 2.5.2017.) Käyttäjälähtöisyys toteutui, koska PKS:n perhehoitajat ja sosiaalityöntekijät, jotka ovat tuotteen loppukäyttäjiä, olivat mukana ideointi, luonnostelu ja kehittäminen vaiheessa.

Käyttäjälähtöinen kehitystyö toteutui, kun perehdytysoppaan kirjausesimerkit laadittiin suoraan perhehoitajien omakohtaisen kokemustiedon perusteella. Käyttäjälähtöisyys huomioitiin myös tuotteen ulkoasun suunnitteluvaiheessa, jolloin perhehoitajat ja sosiaalityöntekijät saivat olla mukana ideoimassa tuotteen ulkoasun muotoa. Perehdytysoppaassa oli tavoite tuoda esille, mitä kirjataan, miksi kirjataan, miten kirjataan ja milloin kirjataan. Tämä tavoite täyttyi, koska perehdytysoppaaseen sisällytettiin teorial tietoa ja yleinen ohjeistus kirjaamiskäytänteisiin.

Perehdytysoppaan laadinnan tavoitteena oli helpottaa ja havainnollistaa PKS:n perhehoitajien säännöllistä dokumentointia KDA-työvälineellä. Tavoitteiden mukaisesti PKS:n perhehoitajien säännöllinen dokumentointi KDA-työvälineellä helpottui ja havainnollistui, kun KDA-työvälineeseen liittyvä teorialieto saatiin kootua yksien kansien väliin. Tavoitteen mukaisesti käytännön kirjausesimerkit havainnollistivat KDA-kehitysalueiden sisältöä ja näin nopeutti sekä selkiyttivät perhehoitajien suorittamaa kirjausta. Kun kirjausesimerkkien pohjaksi luotiin kuvitteellinen Onnisen sijaisperhettä kuvaava tarina, johon perhehoitajien kokemuksista nousseet kirjausesimerkit sisällytettiin kuvitteellisena, tuli niistä todentuntuisia anonyymisti esitettyjä kirjausesimerkkejä. Kirjauksien havainnollistumisen ja selkiytymisen tavoite toteutui myös niin, että perehdytysopas saatiin luotua ulkoasultaan KDA-raportointipohjan mukaiseksi, jolloin perhehoitajien on helppoa ja loogista edetä kohta kohdalta raportointipohjassa perehdytysoppaan avulla.

Perehdytysoppaan tavoitteena oli auttaa myös sosiaalityöntekijöiden raportointia perhehoitoa tilaaviin kuntiin, koska dokumentointi selkiintyy, kun siihen on yhdenmukaiset ohjeet. Perehdytysoppaan oli tarkoitus lisäksi toimia sosiaalityöntekijöiden tukena, kun he ohjaavat uusia perhehoitajia KDA-työvälineen käyttöön dokumentoinnissa. Kuten jo edellä on tuotu esille perehdytysoppaan vaikutus perhehoitajien dokumentoinnin laadun paranemiseen, niin voidaan myös olettaa, että perehdytysopas auttaa välillisesti myös sosiaalityöntekijöiden raporttien koostamisesta perhehoitoa tilaaviin kuntiin. Sosiaalityöntekijöiden perehdyttäessä uusia perhehoitajia KDA-työvälineen käyttöön, voidaan olettaa perehdytysoppaan helpottavan tehtävää.

Perehdytysoppaan kautta on tarkoitus parantaa dokumentoinnin laatua ja tätä kautta saada perhehoitajien työ näkyväksi, jolloin voidaan todentaa perhehoidon vaikuttavuutta ja parantaa sen laadukkuutta. Lastensuojelussa tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää tuoda esille dokumentoinnilla lastensuojelutyön laadun varmistamiseksi ja kehittämiseksi. (THL 2016c, viitattu 5.5.2017.) Näin ollen dokumentoinnilla tuodaan esille tehtyä työtä nähtäväksi, tarkasteltavaksi, seurattavaksi ja arvioitavaksi. Ilman dokumentointia lastensuojelun työskentelyn päämäärä ja tavoitteet voivat hämärtyä. Dokumentoinnilla turvataan myös asiakkaan

ja työntekijän asemaa sekä oikeuksia. (Kääriäinen ym. 2006, 9.) Tavoitteen mukaisesti perhehoidon dokumentoinnin laatu todennäköisesti parantuu, tarkentuu ja yhtenäistyy, jolloin perhehoitajien työ tulee entistä paremmin esille sekä näin ollen todentaa toteutetun perhehoidon laadun ja vaikuttavuuden sijoitettujen lasten kasvun ja kehityksen kannalta.

Kirjatessaan KDA-työvälineellä perehdytysoppaan ohjeiden mukaisesti, perhehoitaja kykenee paremmin refleктоimaan omaa toimijuuttaan kasvattajana ja hoivaajana. Kirjatessaan perhehoitaja lisää samalla omaa ymmärtämystään toimintansa vaikutuksesta lapsen terveeseen kasvuun ja kehitykseen ja hänen tarpeidensa täyttämiseen. Säännölliset kirjaukset KDA-työvälineen avulla auttavat hoidossa olevien lasten huomioivan ja hoivaavan elinympäristön luomisessa, ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Näin ollen perhehoidon laadukkuutta voidaan varmistaa huolellisesti suoritettulla ohjeistetulla dokumentoinnilla sekä todentaa perhehoidon vaikuttavuutta.

Tuotekehitysprosessin aikana on kehitetty yrityksen perehdyttämiskäytänteitä, kun on tuotettu työvälineeseen perehdytysopas. Perehdyttämisen avulla voidaan parantaa huomattavasti työn toteutumista, tuloksia ja laatua. Perehdyttäminen on tärkeä osa henkilöstön kehittämistä. Perehdytys voidaan nähdä investointina, jolla lisätään työntekijän osaamista, parannetaan laatua ja tuetaan työssä jaksamista. Perehdyttämisen avulla luodaan vahva perusta työn tekemiselle ja yhteistyölle sekä sillä voidaan sitouttaa ja motivoida työntekijä työhön. Perehdytyksen myötä työntekijä työskentelee tavoitteellisesti. (Työturvallisuuskeskus TTK 2007, 4-5.)

Tuotekehitysprosessin aikana oli jatkuvasti kiinnitettävä huomiota eettisesti kestävään dokumentoinnin toteutukseen. Eettisyys on vahvasti läsnä dokumentoinnin toteuttamisessa lastensuojelutyössä, jonka vuoksi pohdittiin asiakkaan ihmisarvoon, osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita perehdytysopasta laadittaessa. Perhehoitajat avaavat säännöllisesti sijoitetuista lapsista kirjatessaan myös omaa elämäänsä ja toimintaansa viranomaisille tarkasteltavaksi. On mietittävä, mikä on lapsen hoivan, huolenpidon ja kasvatuksen kan-

nalta olennaista tuoda kirjauksissa esiin ja mitkä asiat ovat toisaalta perhehoitajan yksityisyyden suojaan kuuluvia. Lapsella on myös oikeus saada itsestään kirjatut dokumentit täysi-ikäiseksi tullessaan, joten on olennaista kirjatessa huomioida, miten asioita tuodaan esille. Eettisten tavoitteiden mukaisesti on kirjatukset tehtävä mahdollisimman voimavaraistavasti ja positiivisesti, vaikka lapsen kasvussa ja kehityksessä olisikin haasteita. Perehdytysopas edistää perhehoitoon sijoitettujen lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sijaishuollossa, kun heistä tehtävät kirjatukset suoritetaan perehdytysoppaan avulla yhtenäistettyjen ohjeiden mukaan. Käyttäjälähtöinen työskentelytapa perehdytysoppaan laadinnassa tuki myös eettisyyden toteutumista, sillä työskentelyssä otettiin huomioon myös tuotteen todellisten käyttäjien tarpeet ja toiveet. (Kääriäinen 2016, 192; Laaksonen ym. 2011, 38-39; PKS 2015, 7-8.)

Toteutetun tuotekehitysprojektin tuloksen luotettavuus voidaan ymmärtää tarkoittavan tuottamisen läpinäkyvyyttä ja käytettyjen teoreettisten lähteiden ajantasaisuutta. Tuotekehitysprojektissa tuotteen pätevyys voidaan osoittaa lähteiden käytön ja luomisprosessin kuvauksen perusteella. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 226–228.) Arvioitaessa opinnäytetyönä tehtyä perehdytysoppaan tuotekehitysprojektia prosessin läpinäkyvyyden näkökulmasta, on opinnäytetyön raportissa kuvattu tarkasti ja yksityiskohtaisesti kaikki tuotekehitysprosessin vaiheet sekä se, miten ne on toteutettu. Lähteiden ajantasaisuutta tarkastellessa, voidaan todeta, että tietoperustaan on valittu ajankohtaista ja ajantasaista lähdemateriaalia. Tietoperustassa on hyödynnetty sekä kotimaisia, että ulkomaisia ajankohtaisia tutkimuksia. Tutkimuksellisen teorian pohjalla on käytetty toiminnallisen opinnäytetyön oppaita.

Pohtiessa työskentelymenetelmiä jälkeenpäin todettiin, että olisimme voineet pyytää useampia perhehoitajia mukaan työpajatyöskentelyyn, jotta olisi saatu laajempi näkökulma kirjausesimerkkien työstämiseen. Perhehoitajien osallistuminen tähän projektiin oli kuitenkin rajattu jo toimeksiantajamme taholta. Toisaalta olisimme voineet harkita perehdytysoppaan tuottamisen tueksi kirjallisen kyselyn suorittamista laajemmalle perhehoitaja otannalle, jolloin olisi luonnollisesti saatu enemmän tietoa, siitä millaista tietoa perehdytysoppaaseen toivotaan.

Perehdytysoppaita on hyvä valmistaa ja kehittää tämän opinnäytetyön mukaisesti käyttäjälähtöisesti, työpajatyypillisesti ja dialogista keskustelua kehittämisen välineenä käyttäen. Käyttäjälähtöisyyden hyötyjä kehittämisessä ovat totuudenmukaisen, ajantasaisen ja kokemuksellisen tiedon esiin saaminen perehdytysoppaan käyttäjiltä ja asiakkailta. Ottamalla asiakkaat mukaan kehittämistyöhön, saadaan heidän todelliset tarpeensa esiin ja samalla osallistetaan ja sitoutetaan asiakkaat prosessiin. Ryhmämuotoinen työpajatyöskentely on erinomainen paikka käyttää dialogista vuorovaikutusta, koska vain ryhmäprosessissa voidaan yhdessä tuottaa yhteistä tietoa (Mäkinen ym. 2009, 140). Dialogilla pyritään hiljaisen tiedon esiin saamiseen ja tiedon yhdessä jakamiseen, reflektointiin, oppimiseen, uusien näkökulmien muodostamiseen kokemuksia ja ajatuksia yhdessä vaihtamalla sekä syntyneiden oivallusten, ajatusten ja toimintatapojen haltuunottoon. Ryhmäprosessin aikana jäsennetään yhdessä dialogisesti omaa työtä, työskentelyyn liittyviä arkisia, päivittäisiä tilanteita sekä niihin liittyviä huolia loitolla pitäviä toimintakäytäntöjä. Tavoitteena on, että osallistujat tulevat tietoisemmiksi omasta ja yhteisön hiljaisesta tiedosta, toimintakäytäntöjensä toimivista puolista ja jakavat ja kehittävät käytäntöjä yhdessä. (Koskimies, Pyhäjoki & Arnkil 2012, 10.)

7 POHDINTA

Valitsimme opinnäytetyön aiheen sosionomin työkentältä lastensuojelun saralta, koska projektityöryhmän kaikki jäsenet olivat siitä kiinnostuneita ja osalla oli aikaisempaa kokemusta lastensuojelutyöstä. Työelämä kumppani opinnäytetyölle löytyi omien yhteyksiemme kautta ja PKS tarjosi meille ajankohtaisen opinnäytetyön aiheen dokumentointiin liittyen. PKS tilasi perehdytysoppaan KDA-työvälineelle. Jo aiheen valinnan yhteydessä tiedostimme, että valittu aihe on laaja, monisyinen ja vaativa, mutta oman ammatillisen kehityksen kannalta, emme halunneet mennä sieltä mistä aita on matalin.

Yksi aiheen valintaan vaikuttanut tekijä oli, että dokumentointi on viime aikoina ollut vahvasti julkisuudessa esillä lastensuojelussa tapahtuneiden negatiivisten asioiden takia. Dokumentoinnilla lastensuojelun työn laatua voidaan valvoa ja todentaa sen vaikuttavuus. Suomessa perhehoidon laadukkuutta on pyritty kehittämään muun muassa erilaisien dokumentointiin liittyvien hankkeiden avulla. Esimerkiksi Perho-hankkeessa kehitettiin kirjaamisohjelmisto, jonka avulla perhehoitajat voivat dokumentoida omaa työtään ja tehdä sitä näkyväksi. Perhehoidon laatua perhehoitajan kirjaaminen parantaa, kun kirjatessaan perhehoitaja syvenyy havaintoihinsa ja käsityksiinsä hoidettavasta lapsestaan, sekä näin ollen reflektoi omaa työtään. Reflektoimalla työtään, perhehoitaja voi paremmin vastata hoidettavan lapsen tarpeisiin. (Häkälä & Lehmuskoski 2015, viitattu 23.4.2017.) KDA-työvälineen käytön tavoitteita voidaan verrata Perho-hankkeessa toteutetun ohjelmiston tavoitteisiin. Molemmilla konsepteilla pyritään parantamaan perhehoidon laadukkuutta ja vaikuttavuutta.

Aiheen valinta oli kiinnostava myös sen vuoksi, että pääsimme mukaan kehittämään työelämän työkäytänteitä. Oli houkuttelevaa perehtyä aiheeseen, jolla on oikeasti merkitystä tärkeälle sijaishuollon työlle. Dokumentointi koetaan mielestämme yleensä vain velvollisuudeksi, joten oli hyvä luoda uudenlaista kuvaa myös siitä, että sillä voidaan todellisuudessa varmistaa lapsen edun toteutuminen

perhehoidossa sekä lisätä hoidon vaikuttavuutta ja laadukkuutta. Perehdytysoppaan luomisprosessin avulla saimme olla innostamassa PKS:n perhehoitajia työnsä kehittämiseen ja samalla pystyimme helpottamaan heidän suoriutumista säännöllisestä kirjaamisesta. Kun perhehoitajat käyttävät perehdytysopasta, hyödyttää se myös sosiaalityöntekijöiden raportointia perhehoitoa tilaaviin kuntiin, koska perhehoitajien toteuttama dokumentointi selkiintyy ja jäsentyy paremmin koottavaksi. Perehdytysopas on myös sosiaalityöntekijöiden tukena, kun he ohjaavat uusia perhehoitajia KDA-työvälineen käyttöön dokumentoinnissa.

Kun ryhdyimme työstämään KDA- työvälineen perehdytysopasta, perehdyttiin kattavasti tietoperustassa lastensuojelun periaatteisiin, sijaishuollon toimintakenttään, lastensuojelun dokumentointiin ja KDA-työvälineen teoreettiseen perustaan. Tätä kautta ymmärryksemme on syventynyt sijaishuollon merkityksestä lapsen elämässä ja siitä, kuinka dokumentoinnilla todellakin voidaan tehdä sijaishuollon perhehoidossa suoritettu työ näkyväksi ja laadukkaaksi. Perehdytysoppaan työstämisessä käytimme menetelmänä työpajatyöskentelyä, koska sillä haluttiin saada mahdollisimman hyvin käyttäjiään palveleva tuote. Pohdimme, että ottaessamme tulevan perehdytysoppaan käyttäjät mukaan sen suunnitteluun saamme näin ollen mahdollisimman käyttäjäläheistä tietoa kirjausesimerkkien laadinnan pohjaksi. Työpajatyöskentely perhehoitajien kanssa vastasi odotuksiamme, sillä yhteistyössä perhehoitajien kanssa saimme työstettyä KDA-työvälineen perehdytysoppaaseen käytännönläheisiä ja todellisuutta vastaavia kirjausesimerkkejä.

Opinnäytetyöllä oli myös ammatillisen kehittymisen tavoitteita, jotka rakentuivat sosionomin AMK kompetenssien pohjalta. Ammatillinen kasvu on yksilön valmiuksien ja erilaisten ammatillisten taipumusten ja pyrkimysten kehittymistä (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 33). Opinnäytetyössä oli tavoitteena kehittyä eettisen-, asiakastyön- ja palvelujärjestelmäosaamisen ja tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen sekä kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen kompetenssien osalta. Lisäksi oppimistavoitteena opinnäytetyöprosessissa oli kasvattaa asiantuntijuutta lastensuojelun sijaishuollon konseptista ja lastensuojelun dokumentoinnista. (Sosionomi amk kompetenssit 2016, viitattu 17.4.2017.)

Tavoitteenamme oli ammatillisen kehittymisen kannalta kehittyä eettisen osaamisen alueella. Tämä tavoite toteutui, koska koko prosessin ajan kiinnitettiin huomiota eettisiin asioihin. Eettiset periaatteet ovat koko sosiaalialan työn lähtökohdina. Keskeisimmät eettiset periaatteet ja ammattietiikan lähtökohdat ovat ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus, joihin sosiaalialan ammatillinen työ pohjautuu. (Talentia 2017, 7.) Eettisen osaamisen tavoite toteutui, kun perehdyimme opinnäytetyössä huolellisesti lastensuojelun ja dokumentoinnin teoreettiseen tietoperustaan ja siihen, mitkä arvot ohjaavat lastensuojelutyötä. Eettisen pohdinnan tuloksena lapsen etu määrittyi opinnäytetyön tietoperustan punaiseksi langaksi, joka on myös lastensuojelutyön lähtökohta.

Eettisyys on vahvasti läsnä myös dokumentoinnin toteuttamisessa lastensuojelutyössä, sen vuoksi pohdittiin asiakkaan ihmisarvoon, osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita opinnäytetyöprosessissa ja perehdytysopasta laadittaessa. Eettisten tavoitteiden mukaisesti kiinnitimme huomiota voimavaroistamiseen ja positiiviseen tyyliin, kun esimerkkikirjauksia laadittiin perehdytysoppaaseen. Perehdytysopas edistää perhehoitoon sijoitettujen lasten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sijaishuollossa, kun heistä tehtävät kirjaukset suoritetaan perehdytysoppaan avulla yhtenäistettyjen ohjeiden mukaan. Käyttäjälähtöinen työskentelytapa tuki myös eettisesti kestävän työskentelyn periaatetta, sillä työskentelyssä otettiin huomioon myös tuotteen todellisten käyttäjien tarpeet ja toiveet.

Sosiaalialalla tehtävä työ on vaativaa ihmissuhdetyötä, jolloin asiakastyön osaaminen korostuu. Asiakastyön osaamista ja palvelujärjestelmäosaamista lastensuojelun kentällä olemme syventäneet KDA-työvälineen perehdytysopasta laadittaessa, sillä prosessin aikana meille on selkiytynyt muun muassa sijaishuollon sijoitusprosessi ja siihen liittyvä lapsen tarpeita vastaavan hoivan ja huolenpidon laadukas toteuttaminen. Opinnäytetyön prosessiin liittyvän perehdytysoppaan valmistaminen vahvisti asiakastyönosaamistamme, koska KDA-työväline liittyy yksilön kasvun ja kehityksen sekä perheiden arjen tukemiseen dokumentoinnin avulla. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme syventyneet KDA-kehitysalueiden kautta lapsen turvalliseen kasvuun ja kehitykseen sekä niiden tukemiseen. Yhteistyön kohteena on ollut lapsen edun toteuttaminen, eli asiakkaana on ollut

lapsi. KDA- työvälineen perehdytysoppaan laatimisen aikana olemme myös perehtyneet asiakaslähtöiseen dokumentointiin. (Sosionomi amk kompetenssit 2016, viitattu 23.4.2017.)

Opinnäytetyöprosessissa on vahvistunut asiakastyön osaamisemme myös välillisesti, kun perehdytysopas on toteutettu työelämän kanssa yhteistyössä. Dialogisen keskustelun menetelmää yhdessä perhehoitajien sekä sosiaalityöntekijöiden kanssa toteuttaen on opittu sosiaalialan asiakastyön peruseriaatteita, eli kuuntelun, keskustelun ja yhteisen ymmärryksen luomista vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Vuorovaikutusosaaminen on sosiaalialan asiakastyön ydin. Dialogisessa keskustelussa esiin nousevat ennen kaikkea vastavuoroinen vuorovaikutus ja molemminpuolinen ymmärrys. Dialogissa ei tavoitella vain yhtä totuutta, vaan laajempaa ja syvempää yhteistä ymmärrystä. (Mäkinen ym. 2009, 138.)

Opinnäytetyönä tuotimme KDA-työvälineen perehdytysoppaan PKS:n perhehoitajien ja työntekijöiden käyttöön, joka kehitti sosiaalialan kompetensseihin kuuluvan tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen aluettamme. Edellä mainittuun kompetenssiin kuuluu kyky osata kehittää kumppanuuslähtöisesti asiakastyön menetelmiä, työkäytäntöjä sekä palveluprosesseja. (Sosionomi amk kompetenssit 2016, viitattu 23.4.2017.) Perehdytysoppaan valmistaminen kehitti dokumentoinnin työkäytäntöä PKS yrityksessä ja valmistusprosessi toteutettiin yhteistyössä kumppanuuslähtöisesti perhehoitajien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme vahvistaneet omaa toiminnallista osaamistamme tuotekehitysprojektin suorittamiseen ja perehdytysoppaan valmistamiseen.

Sosiaalialan kompetensseihin kuuluu myös kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen (Sosionomi amk kompetenssit 2016, viitattu 23.4.2017). Opinnäytetyöprosessin aikana käsitys analysoida epätasa-arvoa ja huono-osaisuutta konkretisoitui, kun perehdyimme lastensuojelun sijaishuoltoon. Sijaishuollon prosessissa keskiössä ovat sijoitetut lapset, jotka jo lähtökohtaisesti ovat epätasa-arvoisessa asemassa suhteessa lapsiin, joiden turvallinen kasvu ja kehitys on turvattu. Tietoperustaa laatiessa vahvistui käsityksemme siitä, että sijaishuollon piirissä

olevat huostaanotetut lapset ovat myös suuremmassa syrjäytymisen vaarassa, mikäli sijoitusprosessi on epäonnistunut. Sijoitusprosessi voi epäonnistua esimerkiksi puutteellisen dokumentoinnin ja tiedonsiirron seurauksena. (Sitra 2015, 7; THL 2016d, viitattu 23.4.2017.) Lisäksi perehdytysoppaassa korostettiin lasten osalliseksi ottamista kirjaamiseen. Dokumentoinnin avulla sijoitettu lapsi tulee näkyväksi toimijaksi ja osalliseksi omassa elämässään.

Opinnäytetyötä tehdessä meille on herännyt ajatus siitä, että tällaista KDA-työvälineen kaltaista perhehoitajan dokumentointimenetelmää tulisi hyödyntää laajemmin sijaishuollon perhehoidon palvelujärjestelmässä. Dokumentointivälineen avulla perhehoitajan osaamisen syventymisen lisäksi sillä voitaisiin antaa vahvempaa tukea perhehoitajalle sosiaalityöntekijän taholta ja tuki kohdentuisi oikeaan aikaan ja oikealla tavalla. Dokumentointiväline olisi perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän yhteydenpidolle oiva väline. Sosiaalialan eettisten periaatteiden mukaan dokumentointivälineen käytöllä pystyttäisiin takaamaan lasten osallisuuden, tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä lapsen ainutlaatuisuuden huomioiminen yksilöllisesti toteutuminen sijaishuollossa (Talentia 2017, 7).

Olemme pohtineet opinnäytetyöprosessin aikana myös, että dokumentoinnin avulla yksityinen yritys voi todentaa olemassa olonsa oikeutusta. Lastensuojelun kentälle on yhä enenevässä määrin tulossa yksityisiä palvelun tuottajia. Lastensuojelu voidaan kokea yleishumaniseksi periaatteiltaan, jolloin voidaan ajatella, että taloudellinen hyötyminen siitä ei ole korrektia. Lastensuojelun tarve on kuitenkin kasvanut viimeisten vuosikymmenien aikana, jolloin myös yksityisten palveluntuottajien panos on välttämätöntä (STM 2013, 18, viitattu 5.5.2017). Taloudellisesti hyötyvän yrityksen oikeutusta lastensuojelu järjestelmässä voidaan mielestämme todentaa dokumentoinnin avulla. Huolellisesti ja suunnitelmallisesti toteutetulla dokumentoinnilla voidaan valvoa palveluiden laatua.

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme oppineet tuottamaan tuotekehitysprosessin vaiheiden mukaisesti perehdytysoppaan, joka toteutettiin käyttäjälähtöisesti. Laitimamme perehdytysopas on erittäin hyödyllinen, sillä KDA-työvälineen käyttöön ei tätä ennen ole ollut yhtenäistä samoissa kansissa olevaa ohjeistusta.

Perehdytysoppaasta löytyy KDA-työvälineen sisältö kiteytettynä ja ohjeistus työvälineen käyttöön dokumentoinnissa. Opinnäytetyömme soveltuu jatkotutkimuksen pohjaksi, jolloin voidaan esimerkiksi tutkia valmistamamme perehdytysoppaan hyötyjä ja käyttökokemuksia.

Opinnäytetyöprosessi on kokonaisuudessaan sujunut hyvin ja hyvässä hengessä. Opinnäytetyöprosessi sujui alkuperäisen suunnitelman mukaisesti oikein resurssoituna ja aikataulutettuna. Opinnäytetyöprosessille suunnitellussa aikataulussa pysyttiin ja opettajilta, toimeksiantajilta ja muilta asiantuntijoilta saatiin riittävästi tukea ja ohjausta. Projektityöryhmä on toiminut tasavertaisesti ja sovit-
tanut muun muassa aikataulut yhteen joustavasti, sillä jokainen projektityöryhmän jäsen on tarvittaessa joutanut ryhmän edun nimissä. Heti alusta lähtien kiinnitettiin huomiota opinnäytetyön raportin ja perehdytysoppaan kirjoitusasuun ja sen oikeellisuuteen, sekä lähteiden oikeaoppiseen merkitsemiseen. Tämä on vaatinut pitkäjänteistä ja tarkkaa työtä. Projektityöryhmä on koko opinnäytetyöprosessin ajan kannustanut ja tukenut toisiaan. Projektityöryhmä on kaiken kaikkiaan erittäin tyytyväinen koko opinnäytetyöprosessiin ja kaikkien jäsenten panokseen.

LÄHTEET

Back-Kiianmaa, R. & Hakkarainen, P. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet. Teoksessa Ketola, J. Sijoita perheeseen - Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy, 121-144.

Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy.

Caw, J. & Sebba, J. 2014. Team parenting for children in foster care – A model for integrated therapeutic care. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.

Heinonen, H. 2016. Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa M. Törrönen, K. Hänen, P. Jouttimäki, T. Lehto-Lunden, P. Salovaara & M. Veistilä. Vastavuoroisen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy, 243-260.

Hirn, M. 2015. Sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen kiintymyssuhde pitkäaikaisessa perhesijoituksessa - Sijaisvanhempien kokemusten tarkastelua. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 14.11.2016, <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97708/GRADU-1436253949.pdf?sequence=1>.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja Kirjoita. 13.-14. Osittain uudistettu painos. Keuruu: Tammi.

Hyysalo, S. 2009. Käyttäjä tuotekehityksessä – Tieto, tutkimus, menetelmät. Taideollisen korkeakoulun julkaisu. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy

Häkkinen, K. & Savolainen, A. 2016. Perhehoidon kirjaaminen – tarve ja todellisuus. Savonia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 5.12.2016, https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/106553/Savolainen_Anni_Hakkinen_Kirsti.pdf?sequence=1.

Häkälä, N. & Lehmuskoski, A. 2015. Uudistuva tiedonhallinta lastensuojelun perhehoidossa – Perho-hankkeen loppuraportti. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 1.12.2016, www.isonet.fi/documents/10510/.../Perho.../92f7c851-ec02-448b-a7ad-9e887ee53d50.

Isomäki, S. 2015. Dokumentointi lastensuojelun asiakaskertomuksissa lastensuojelutarpeen selvityksen aikana. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 18.12.2016, <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98788/GRADU-1460110191.pdf?sequence=1>.

Jämsä, K. Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kallio Peruspalvelukuntayhtymä 2014. Huostaanotto ja sijaishuolto – Opas vanhemmalle. Viitattu 9.12.2016, http://www.kalliopp.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kallio/embeds/kalliowwwstructure/16327_OPAS_HUOSTAAN-OTETUN_LAPSEN_VANHEMMALLE_KALLIO.pdf.

Kantola, V. 2016. "Kyl niistä tuli siinä vaiheessa oikeesti aika tärkeitäki" - Vanhempien voimaantumiskokemuksia lastensuojelun perhehoidon vanhempi-lapsi sijoituksessa. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylän Yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 27.4.2017, http://www.perhehoitokumppanit.fi/wp-content/uploads/2016/04/Gradu-vanhempi-lapsi-sijoituksista_Ville_Kantola.pdf.

Ketola, J. 2008. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa J. Ketola. Sijoita perheeseen - Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy, 27-59.

Korhonen, L. & Sinkkonen, J. 2015. Pulassa lapsen kanssa. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Koskimies, M., Pyhäjoki, J. & Arnkil, T-E. 2012. Hyvien käytäntöjen dialogit - Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi. Tampere: Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kääriäinen, A., Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Kääriäinen, A. 2016. Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Laaksonen, M., Kääriäinen, A., Penttilä, M., Tapola-Haapala M., Sahala, H., Järkä, J., & Jäppinen, A. 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa - Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. THL. Tampere: Juvenes Print - Tampereen yliopistopaino Oy.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 9.2.2007/159.

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Lankila, T. 2010. Vanhemmuuden näyttäytyminen huostaanottoprosessissa dokumentoitujen asiakirjojen valossa. Helsingin Yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 6.12.2016, <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26690/Pro%20gradu%20tutkielma.pdf?sequence=1>.

Lapsen oikeuksien yleissopimus. 60/1991 Finlex. Viitattu 4.12.2016, <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060#idp3629040>.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosio-nomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena – Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Perhehoitolaki 20.3.2015/263.

Pesäpuu ry 2010. Sijaisvanhempien valmennus. Viitattu 20.10.2016, <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/valmennus/>.

Pitkänen, M. 2011. Lastensuojeluprosessi - Tapaustutkimus biologisen vanhemman kokemuksista lastensuojelun sijoitusprosessissa. Itä-Suomen Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 5.12.2016, http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110026/urn_nbn_fi_uef-20110026.pdf.

PKS 2015. Arjen askeleet –KDA ohje PKS perhehoitajille. Ohje-moniste.

PKS 2015. Kumppanuus luo uusia mahdollisuuksia: Perhehoitokumppanit Suomessa ja Neljä Astetta toisiaan tukevaan yhteistyöhön. Viitattu 23.4.2017, <http://www.perhehoitokumppanit.fi/kumppanuus-luo-uusia-mahdollisuuksia-perhehoitokumppanit-suomessa-ja-nelja-astetta-toisiaan-tukevaan-yhteistyohon/>.

PKS 2016a. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy. Viitattu 15.09.2016, <http://www.perhehoitokumppanit.fi/?gclid=CPyQ4supkc8CFcfacgod2xMKWw>.

PKS 2016b. Perhehoitokumppanit Suomessa Oy. Viitattu 15.9.2016, <http://www.perhehoitokumppanit.fi/miksi-pks/pksn-sosiaalityontekija-oh.jaa-ja-tukee/>.

PKS 2016c. Lastensuojelun perhehoidon eri muodot. Viitattu 20.10.2016, <http://www.perhehoitokumppanit.fi/perhehoito/lastensuojelun-perhehoidon-eri-muodot/>.

PKS 2016d. Mitä perhehoitaja tekee? Viitattu 10.11.2016, <http://www.perhehoitokumppanit.fi/perhehoito/mita-perhehoitaja-tekee/>.

PKS 2016e. Miksi perhehoitajia tarvitaan? Viitattu 10.11.2016, <http://www.perhehoitokumppanit.fi/perhehoito/miksi-perhehoitajia-tarvitaan/>.

Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikkö 2016. Lasten ja nuorten perhehoidon ja tukiperhetoiminnan toimintaohje vuonna 2016. Viitattu 18.12.2016, http://pslastensuojelu.fi/data/documents/2016_LASTEN_JA_NUORTEN_PERHEHOIDON_JA_TUKIPERHETOIMINNAN_TOIMINTAOHJE.pdf.

Puustinen-Korhonen, A. 2013. Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Suomen kuntaliitto. Helsinki. Viitattu 4.12.2016, <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/media/tiedotteet/2013/03/Documents/Lastensuojeluraportti.pdf>.

Pöso, T. 2012. Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa H. Forsberg & L. Autonen- Vaaraniemi. Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 75-97.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sariola, S. 2014. Sijaisvanhemmuus tuntuina ja tarinoina - Narratiivinen tutkimus perhehoidon haasteista ja arjen sankareista. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylän Yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 9.12.2016, <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/44330/URN:NBN:fi:juu-201409252863.pdf?sequence=1>.

Sitra 2015. Lasten ja nuorten palvelut 2020. Jotta yksikään lapsi tai nuori ei tipahda turvaverkon läpi. Helsinki: Erweko.

Smart Education 2017. Käyttäjälähtöisen suunnittelun periaatteet. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 2.5.2017, <http://smarteducation.jyu.fi/projektit/systech/Periaatteet/suunnittelun-periaatteet/kayttajalahtoisin-suunnittelun-periaatteet/>.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosionomi amk kompetenssit 2016. Viitattu 13.10.2016, <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>

STM 2013. Toimiva lastensuojelu - Selvitysryhmän loppuraportti. Viitattu 5.5.2017, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1.

STM 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere. Viitattu 6.12.2016. https://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7.

STM 2015. Asettamispäätös. Perhehoidon laatusuositus-työryhmä. Viitattu 4.12.2016, http://www.hare.vn.fi/upload/asiakirjat/20796/238398_Asettamisp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s_STM127_00_2014.pdf.

Talentia 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Viitattu 1.12.2016, http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: PunaMusta Oy.

THL 2015a. Perhehoito. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.10.2016, <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijishuollon-muodot/perhehoito>.

Tervonen- Arnkil, K. 2008. Sijaisperheen intensiivinen tukeminen. Teoksessa J. Ketola. Menetyksistä mahdollisuuksiin – Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy, 147-160.

THL 2015b. Perhehoito. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 7.11.2016, https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijais-huollon-muodot/perhehoito#Lapsen_oikeus_perheeseen_ja_l_heisiin_ihmissuh-teisiin.

THL 2015c. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 18.12.2016, <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde>.

THL 2016a. Perhehoitajan asema. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 10.11.2016, <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijais-huollon-muodot/perhehoito/perhehoitajan-asema>.

THL 2016b. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 4.12.2016, <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>.

THL 2016c. Lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 4.12.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyopro-ssessi/lastensuojelun-laatusuositus/lastensuojelutyota-ohjaavat-periaatteet>.

THL 2016d. Syrjäytyminen ja syrjäytymisen riskitekijät. Viitattu 23.4.2017, https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytymi-nen/syrjaytyminen-ja-syrjaytymisen-riskitekijat.

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa J. Ketola. Menetyksistä mahdollisuuksiin – Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy, 30-72.

Työturvallisuuskeskus TTK 2007. Perehdyttämisen suunnittelu ja toteutus. Nykypaino Oy.

Unkuri, M. 2016. Asiakkaan eettinen kohtaaminen lastensuojelun osallistavassa dokumentoinnissa. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Jyväskylän yliopiston sosiaalityön yksikkö. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 18.12.2016, <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51363/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201609144106.pdf?sequence=1>.

Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa J. Ketola. Sijoita perheeseen – Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisen vaihtoehtona. Juva: WS Bookwell Oy, 99-117.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.-2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Väliavaara, C. 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Teoksessa J. Ketola. Menetyksistä mahdollisuuksiin – Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: WS Bookwell Oy, 77-98.

KDA-työvälineen perehdytysoppaan esimerkkikirjaukset viittaavat seuraavaan Onnisen esimerkkiperheen tapahtumiin:**Onnisen sijaisperhe:**

Oulussa asuvaan Onnisen perheeseen kuuluvat sijaisäiti Maire, sijaisisä Antero, ja heidän kaksi poikaansa, iältään 15-vuotias Vertti ja 10v- Martti sekä 7-vuotias sijoitettu lapsi Vili.

Vili on muuttanut sijaisperheeseen vuosi sitten. Vilillä on taustallaan useita sijoituksia sekä lastenkotiin, että muihin sijaisperheisiin. Vilin elämä on ollut haastavaa, sillä hänen vanhempansa ovat alkoholi- ja huumeriippuvaisia sekä mielenterveysongelmaisia. Vilin ensimmäinen huostaanotto tapahtui jo puolivuotiaana ja sen jälkeen Vili on ollut sijoituskierteessä, välillä kotona, välillä sijoitettuna.

Vili on elämänsä aikana joutunut kokemaan heitteillejättöä ja hylätyksi tulemisen tunnetta, jonka vuoksi hänen elämänsä on nykyäänkin haasteellista. Vilillä on käytöshäiriöitä, sosiaalisia ongelmia, oppimisvaikeuksia, nukkumisvaikeuksia, ahdistuneisuutta ja hän ei tunne kuuluvansa mihinkään eikä olevansa kotoisin mistään. Traumaattisten kokemusten lisäksi ongelmien aiheuttajana on todettu olevan häiriintynyt kiintymyssuhde ja neurologiset ongelmat.

Vili käy erityiskoulussa ensimmäistä luokkaa ja kulkee sinne taksilla. Koulun jälkeen Vili menee taksilla iltapäiväkerhoon, jossa hänellä on tukenaan henkilökohtainen avustaja. Vilin sosiaalisissa suhteissa on haasteita, jonka vuoksi hänellä on vain vähän kaverisuhteita koulun ja iltapäiväkerhon lisäksi. Vilin harrastamistoiminta on myös haasteellista mm. käytöshäiriöiden vuoksi. Harrastustoiminnan puuttuminen ja sosiaalisten taitojen heikkous vaikeuttavat kaverisuhteiden luomista. Vili käy myös musiikkiterapiassa kerran viikossa.

